

30638.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL'DA YAŞAYAN KAZAK TÜRKLERİ'NDE

DÖNEM DÖNEM MÜZİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAHMUT ÇELİKER

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 24 Ocak 1994

Tezin Savunulduğu Tarih : 10 Şubat 1994

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Şenel ÖNALDI

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Alaaddin YAVAŞÇA
Doç. Cahit ATASOY

ŞUBAT 1994

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
SUMMARY.....	V
1- GİRİŞ	1
2- "KAZAK" KELİMESİNİN ANLAMI	5
3- KAZAK TARİHİ	7
4- KAZAKLARIN TÜRKİYE' YE GÖÇLERİ	11
5- DOĞUM ÖNCESİ HAZIRLIKLAR VE DOĞUM.....	13
5.1.Doğum Sonrası	14
5.1.1.Şildekana Toyu	14
5.1.2. İsim Koyma	16
5.1.3.Besikke Salıv	16
5.1.4.Tusav Kesiv.....	17
5.1.5. Sünnet	18
5.1.6. Askerlik	19
5.1.7a.Yarı göçebe hayatta evlilik.....	21
5.1.7a.1. Kudalık Söylesiv	21
5.1.7a.2. Öltiri Toy	21
5.1.7a.3. Cırtıs Toyu	22
5.1.7a.4. Urın Toy	22
5.1.7a.5. Kız Tanısiv	23
5.1.7a.6. Kız Uzatatın Toy.....	23
5.1.7a.7. Sarın	23
5.1.7a.8. Nikah	24
5.1.7a.9. Kelin Kelgen Toy	24
5.1.7a.10. Betaşar	24

5.1.7b. İstanbul'da, günümüzde evlilik.....	25
5.1.7b.1. Kudalık Söylesiv.....	25
5.1.7b.2. Öltiri Toy.....	25
5.1.7b.3. Cırtıs Toyu	27
5.1.7b.4. Urın Toy.....	28
5.1.7b.5. Kız Tanısiv.....	28
5.1.7b.6. Sarın.....	28
5.1.7b.7. Nikah.....	29
5.1.7b.8. Kelin Tüsken Toy.....	31
5.1.7b.9. Betaşar.....	32
5.1.8.Ölüm.....	33
5.1.8.1. Tul.....	36
5.1.8.2. Coktav.....	36
5.1.8.3. Cıldık.....	36
6-KAZAK TÜRKLERİNDE "AYTIS" GELENEĞİ	37
7- KAZAKLARIN COKTAV CİRLARI	39
8- KAZAK TÜRKLERİNDE ŞİİR	40
9-KAZAK HALK SAZLARI	41
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	44
EKLER	
1.Kazak Ezgileri	46
2.Şarkı Sözleri	53
3.Kazak Cüzleri	68
4.Türk Dünyası	69
5.Fotoğraflar	71
6.Sözlük	81
ÖZGEÇMİŞ	84

ÖNSÖZ

Bu konuyu seçmemdeki en büyük unsur, 1987 yılında karşılaştığım bir tesadüfe bağlıdır. O gün, elinde halk çalgılarımızdan bağlama'ya benzer bir enstrümanı ile otobüs durağında beklemekte olan, fiziki yapısından dolayı çinli veya japon olduğunu tahmin ettiğim bir kişi ile karşılaştım. Halk sazlarına olan ilgim dolayısı ile kendisine ingilizce olarak nereli olduğunu sorduğumda bana, türkçe olarak, Kazak türklerinden olduğunu söyledi. Bu kişi, daha sonra çalışmalarımda büyük destek olacak olan değerli arkadaşım Ömer Kaya'dır. İlerleyen sohbetimiz esnasında İstanbul'da büyük çoğunlukta kazak grubunun varlığından bahsedilince bu türk grubunun yaşantıları, gelenek ve görenekleri ile müziklerinin yeterince tanınmadığı fikrine sahip oldum. Bunun üzerinde "İstanbul'da yaşayan Kazak Türklerinde Dönem Dönem Müzik" konulu bir tez çalışması yapmaya karar verdim.

Amacım, yapacağım araştırma ile bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutmak, sosyal bir olgu olarak konuyu aydınlatmaktır.

Hatırlanması gereken bir konu, yapılan bu çalışmanın yalnızca İstanbul'da ve özellikle Zeytinburnu, Güneşliköy : Kazakkent ve Küçükçekmece bölgelerinde yapılmış olmasıdır. Gelecekte diğer yerleşim bölgelerinde de kapsamlı bir inceleme yapılması daha da yararlı olacaktır.

Bu araştırmayı yaparken bana yardım ve teşvikleri ile destek olan hocam ve danışmanım Doç. Dr. Şenel Önalı'dı'ya, bu konuda bana yön veren Ahmet Yürür'e, araştırmalarım boyunca hiçbir konuda yardımlarını esirgemeyen Kazak halkına teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca kişisel görüşmelerimi düzenleyen ve tercümanlık eden Ömer Kaya, Aynur Sevinç Akyol ve Eyüp Sevinç'e, çalışmalarımda bana yardımcı olan Kazak Türkleri Vakfı'na ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'ne, tez yazımında ve tercümelerde bana yardımcı olan kardeşim İncila Çiçek'e ve bugüne kadar maddi ve manevi desteğini esirgememiş olan aileme teşekkürlerimle şükranlarımı sunarım.

ÖZET

Bu tez, 1949 yılında Orta Asya'nın Altay dağlarından Hindistan'a ve oradan da 1951'de Türkiye'ye göç eden kazak türklerinin İstanbul'a yerleşen kesimi üzerinde yapılmış bir etnomüzikoloji çalışmasıdır. İstanbul'daki bu kazak grubuyla yapılan çalışmada, batıda "rite the passages" olarak bilinen ve türkçeye "hayatın bir safhasından diğerine geçişte yapılan törenler" olarak tercüme edebileceğimiz törenler ve bu törenlerde kullanılan müzikler üzerinde durulmuştur. Sadece İstanbul'da, özellikle Zeytinburnu, Güneşliköy ve Küçükçekmece yerleşim bölgelerinde, bugünkü durum incelenmiş, bugünkü durumu daha iyi kavrayabilmek için geleneksel göçebe hayatlarındaki törenleri ile bir kıyaslama da yapılmıştır.

Bu çalışma boyunca elde edilen bilgiler yerli ve yabancı yazılı kaynakların incelenmesi, görüşme, iç ve dış gözlem metodları ile elde edilmiştir.

Yapılan bu çalışmaların sonucunda edinilen bilgiler şöyledir: Kazaklar Türkiye'ye yerleştikten sonra, önceleri geleneklerinin büyük bir çoğunluğunu devam ettirmiş, ilerleyen zamanlarda ise gerek maddi ve gerekse manevi problemler sonucunda mevcut geleneklerinin bir çoğu zaman içinde terkedilmiş, devam eden geleneklerinin bir kısmı büyük bir şehirde yaşamının kaçınılmaz sonucu olarak büyük değişikliklere uğramıştır.

Doğum, sünnet, askerlik, evlilik ve ölüm olarak incelediğimiz hayatın temel safhaları üzerinde yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar şunlardır:

Doğumun üçüncü günü yapılan şildekana törenine özgü bir ezgi olmamasına rağmen hemen hemen her türlü sözlü ve sözsüz ezgi çalınıp söylenebilmektedir. Anne bebeğine "eldiy" söyler. 3, 5 veya 7 yaşında erkek çocuklar sünnet edilir. Sünnet düğününe özgü bir ezgi olmadığı için yine her türlü ezgi çalınıp söylenebilir. Delikanlı askere yolcu edilirken genellikle günün coşturucu ve hüzünlü popüler ezgileri söylenir. Kazak evliliklerinde gelinin baba ocağından ayrılırken "veda körisi" söylenir. Gelinin yüzü açılırken yine bu duruma özgü bir ezgi olan "betaşar" söylenir. Ölüm durumunda ise ölü sahibi başsağılığına gelen herkese "köris" söyler. Ölüm durumuna göre "sınsıv", "davis" gibi adlar verilen ezgiler söylenir.

Özellikle birinci ve ikinci kuşak tarafından devam ettirilmeye çalışılan geleneksel törenler, üçüncü kuşaktan itibaren hemen hemen çok az bilinmekte veya hiç bilinmemektedir.

SUMMARY

The Kazaks are not from an ancient society; however, they come from a branch of a tribe called Kıpçak in the North-West group of Turkish tribes, which is established in the 15th century. They should not be confused with the Russian Kazaks which carry the same name.

Today, there are approximately 20,000 Kazak Turks living in the various regions of Turkey. They immigrated to Turkey after the Bolşevik uprising. The regions where the Kazaks reside in Turkey are the following: İstanbul-Bağcılar (Güneşliköy, Sefaköy)- Zeytinburnu- Küçükçekmece- Üsküdar (Örnektepe), Kayseri-Develi, Niğde-Ulukışla-Sultanhanı, Manisa-Salihli, Sakarya-Adapazarı, Konya-Konya-İsmil, Ankara, and İzmir.

The term known as the "rite the passage" in the West is interpreted as "the ceremonies made in the transition from one phase to another in the lifetime of a person or persons; these pahases could include birth which is the first phase of life, circumcision, customary military service, marriage, death, and / or change in the status. This work is done on the Kazaks living in İstanbul, Turkey considering the rite the passage concept. The ceremonies made during the phases described above, which are very important to this group of people studied here, were examined and the music involved in these ceremonies are tried to be established.

BIRTH:

In the nomadic life, at birth a woman is chosen to cut the navel cord of the newborn and to help the mother to recover fast. This woman who takes over the place of the mother temporarily is called kindik apa. Today, even though the births are given in the hospitals, a kindik apa is still chosen as a matter of form. Now, the mother is only going to sing a kind of lullaby to her baby.

ŞİLDEKANA CEREMONY:

From the day of the baby's birth to three days thereafter, the people organize a sort of ceremony to not leave the mother and the baby alone and keep both away from the badness of Albastı, which is a red head female jinni who is believed to visit and bother the mother of the newborn. There is no specific song for this occasion, almost every kind of songs are sung here.

GIVING A NAME TO THE NEWBORN:

Before acceptance of İslam, the names were given according to the basis of Şaman. After the acceptance of İslam, it became a custom to name the baby by reading the azan (the call to the payer) first and then saying the name 3 times to his ears.

BESİKKE SALIV:

Three days after the birth of the baby, there is a ceremony to put the baby into his crib. This occasion is called besikke saliv.

TUSAV KESIV:

In the nomadic life, when the child is about to walk a ceremony known as tusav kesiv is organized to make sure he walks fast. This ceremony is made among the women.

CIRCUMCISION:

When the child is 3, 5, or 7 years old, he is circumcised. In the ceremony carried out for this occasion, a "kade" is prepared by cutting pieces of cloth in known dimensions to hang money on it. Again, there is no specific song for this kind of ceremony.

CUSTOMARY MILITARY SERVICE:

In the nomadic life, the Kazaks did not have to give military service regularly. However, in Turkey military service is customary. After coming to Turkey they suddenly found themselves to be obligated to give such a service to the country. They adapted this new custom and added to their old customs to include this phase in their life. Before going to the place where the youngster is going to serve for the military, he is invited to the dinners, he is advised by the elderly. Then, he is taken to the bus station to see him off in the company of his friend and relatives. The Turkish national anthem is song together with the popular songs with joy. When he completes his service, he comes back home and he is met by the people giving some coins, nuts, chewing gums, etc. This ceremony is called "çaşuv. çaşmak".

MARIAGE:

Acording to their customs, the Kazaks cannot marry with a person from the same clan. The two adults to marry cannot see or like each other. Sometimes, it is possible that two friends give each other promise that they are going to marry their children even before they have any children. When they have children with opposite sex, the children are engaged with each other when they reach the age of 5-8, and when they become adults (at the age of 16-18) they get married to each other.

In the nomadic life, if the parents of the two adults can get along with each other they are allowed to marry. The opinion of the adults about the marriage is not taken. The meeting of the parents of the adults to marry about their future is called kudalık söylesiv. Today, the adults prefer meeting and liking each other before getting married.

In the nomadic life, when the relatives of the groom to be come to ask the hand of the bride to be from her parents, the boy's mother tie an "üki" on a "çıt" which is brought together with the visitors to the head of the girl. In this way, the boy and girl are promised to each other to get married by their

parents. This process is called "öltiri toy". be extended or shortened according wishes of the adults Today, however, in the engagement ceremony which is made among the relatives, the engagement rings are worn and a certain day is chosen as the wedding day by the parents. In the old days, the wedding day was chosen in such a way that the youngsters stay engaged for about one year only. Today, this engagement period can . In the first half of the engagement period, the groom's side organizes an entertainment called cirtis toyu. The food is served and the songs are sung. Some time later, the groom is invited to be entertained by one of the bride's close relatives.

In the nomadic life, the bride used to visit the relatives together with her girl friends and used to sing a kind of lament called "körüs" with a crying voice. This occasion is called "kız tanısiv". Today, such an occasion is not observed.

When the period is finished, the mother of the boy goes to take the girl. That day the meal is cooked and the people are invited to join them for food and entertainment.

In the nomadic life, the bride used to sit together with her sisters, her sister-in-laws, and her aunts in the "üy". Outside the üy, two men, sitting on horses, used to sing songs with a specific tone and used to talk to each other poetically. This is called "sarın" or "car-car". The women of the bride's side, on behalf of the bride, used to express her sorrow for leaving her father's home by these songs and the men would try to comfort the bride with their songs. Today this tradition is not followed.

After the entertainment and the food are finished, a religious man comes and performs a marriage ceremony according to Islamic law. Then, the bride is taken from her house to go to the groom's house, and various gifts are given to all of the relatives of the groom by the bride's side. These gifts are called "kiyt".

The mother of the bride or one of her relatives comes to the bride and hugs her singing a good-bye song called "körüs" by crying.

In the final part of the marriage ceremony, namely in the "kelin kelgen toy", the sister-in-laws or the aunts of the groom meet the bride and put a kind of scarf called "salı" on her head and hold a sort of curtain called "çımıldık" in front of her. The sister-in-laws or aunts of the groom (the groom is called "küyev" here) take the bride to the house of the youngest uncle of the groom. After the ceremony is over, the bride is taken to a room in her father-in-law's house by her sister-in-laws. Then, she stands her face covered by the help of her sister-in-laws. While she is standing, a man holding a whip or a stick which is donated by handkerchief comes and stands in front of the bride to give her some advice by waving the stick back and forth. This is called betaşar.

DEATH:

When somebody dies, his death is announced by phone or by going to one door to another and when he is going to be buried is told everyone. The women get together in the house of the person who died and they sit and sing songs called "kōris" to share the sorrow of the household. The family of the dead one meets the people who came to visit them for condolence with "kōris".

The close relatives of the dead person bring some "akçay" and meal to the house. Noone cooks any meal in this house. Whoever comes to visit the house is invited for meal. The corpse is generally washed by some relatives or by three or seven people who are chosen to be appropriate for the occasion. After the body is washed and shrouded, some gifts such as money, clothing, etc. are given to the people who washed the corpse by the family according to their financial ability.

After the burial, the men take turns and each reads 30 sections of the Kur'an everyday to finish the whole Kur'an in seven days, they read even at nights to complete on time. Until the forty days are passed from the day of death, every Friday they read and finish the Kur'an in the house.

TUL:

Before the acceptance of Islam, based on the Şamanism religion all clothings of the dead person placed on a saddle to make a puppet at a corner of the "üy" to remember the person. This puppet is called "tul". During the immigration from one place to another, the tul is placed on a horse and allowed to walk in front of the people. After the acceptance of Islam this tradition is canceled.

COKTAV:

The tradition called "Coktav" starts from the moment of the death and continues till the anniversary of his death. The "coktav" is applied in two ways:

In the first way, it is applied by the family of the dead loudly which is called "kōris". In the second, however, it used be sung by some people for special persons.

CILDIK:

The ceremony which is carried out at the anniversary of one's death or the last ceremony made is called "cıldık" or the ceremony of "as". The religious people who came together for this occasion complete reading Kur'an several times that day. Every woman who comes to visit enters the room by singing a funeral song. At the same time, during this ceremony, people take turns and two by two continue singing funeral songs called "davis"

THE TRADITION OF AYTIS:

"Aytis" is known from the early days of Kazaks and widely encountered in their literature. However, a few of the "aytis" written before the 19th century, which are "bedik, car-car, akbala, bozdak, etc., reached to this day and their poets are forgotten. The "aytis" unchanged and kept well are the ones written in the 19th century.

"Aytis" starts with a greeting first and continues asking how the poets are doing. Then the poets start getting to know each other better using certain tactics.

When the Kazak literature is examined closely, it is seen that the "aytis" is divided into several parts: which are:

"Car-car aytis": During the wedding ceremony and when the wedding ceremony is about to finish the boy comes to the house of the girl to be married and drops the scarf on her face by singing a good-bye song. The girl answers him by singing similarly. The man tries to comfort her by saying that his mother is going to be her mother, and his father is going to be her father, and she should not be worried about leaving her house. However, the girl expresses her feeling by saying that nobody from his side replaces her mother, her father, or her siblings.

"Kayımdasuv aytis" : A boy and a girl joke with each other by a song.

"Cumbak aytis": This aytis is of two kinds: In the first kind, the two poets talk to each other without "cumbak". Sometimes one of them asks a cumbak and the other answers him. In the second kind, however, the aytis starts with a cumbak and ends with a cumbak.

"Bedik": In the Şamanism religion, the witches used to believe that there is a god for the diseases attacking the animals and human-beings. The disease used to be cured in two ways: In the first way, the disease was cured by only the witch. In the second way, however, it used to be cured by the attendance of a group of people; this kind of cure used to be called "bedik". Today, this tradition became only a sort of entertainment for the young people.

COKTAV CIRI:

"Coktav" is a kind of song sung by the people after the death of a person. It is sung for a period one year. There are three kinds of coktav known:

- 1) The ones sung by the children, especially the daughters, of the dead person.
- 2) The ones sung by the mother or the wife of the person died.
- 3) The ones sung by a famous poet (akin-cırav).

The cektavs written by the poets are told when 7 days, 40 days, or 1 year passed by the death of the person. When the people mourning miss the person who died sing cektav loudly. When some important people come to visit, if they get the news later, their names are included in the words of the cektav.

THE POETRY IN KAZAKS:

Among the Kazak Turks, the poet is called "akın", the poem is "öleñ" or "cır", the line is "avız" or "ağız", the rhyme is "kıysın", and the quatrain is "şuvmak". The poems are generally written and told in two metrics among the Kazaks. The folk song known as "öleñ" is formed by four lines and eleven syllables. The poem named "cır" is of four lined, and of seven syllables.

KAZAK FOLK INSTRUMENTS:

Dombra: The most widely used instrument with a pick among Kazaks. It can be played by fingers instead of a pick. It is formed by two strings.

Sibizgi : It is a wind-instrument. It has three holes. It is made of wooden or reed.

Cetigen: It is a picked instrument consisting of seven strings.

Kıl kobız : It is an old string instrument, formed by two strings.

Uran : It is a wind-instrument made of two horns.

Müviz sırnay : It is a wind-instrument. It has three sound holes and it is not used today.

Saz sırnay : It is a wind-instrument. It is made of ceramic. It has six holes.

Şan kopuz : It is an old wind-instrument. The sound is obtained by the acoustics created in the mouth. The fingers are used as a pick.

Kamis sırnay : It is a wind-instrument made of reed. It is played generally by the young people.

1- GİRİŞ

Kazakların yaşadıkları yer Altay dağları'dır. 20. yüzyılın başlarında Çin ve Rusya arasındaki sınır çizgisi Altay dağları boyunca uzanıyor ve Tanrı dağları'nın kuzeyine varıyordu. Bu sınırın geçtiği toprakların altında zengin altın, volfram (tungsten) kömür, bakır vb. değerli maden cevherleri vardır. Böylesine zengin toprakların Çin ve Rus emperyalizmi tarafından paylaşılma teşebbüsleri sonucunda burada yaşayan kazaklar bir süre direnmişlerdir. 1917 Bolşevik İsyanı sonucu Rusya'da komünist rejimin yerleşmesiyle sonraki 15 yıl içerisinde ruslar Doğu Türkistan'da önce iktisadi sonra ise siyasi egemenliklerini sağladılar. Daha fazla direnemeyen kazakların çoğu göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu toplulukların yaptığı göçlerden birisi Türkiye'de sona ermiştir.

Dönem; belli özellikleri olan zaman parçası, devre¹ anlamına geldiğine göre akla bir çok sınıflamalar gelir. Bunlar siyasi dönemler, coğrafi dönemler, tarihi dönemler v.b.dir. Bu çalışmada kastedilen dönemler, batıda "rite the passages" ² denilen, Türkçeye çevrildiğinde ise bir veye daha fazla kişinin doğumu, evliliği, ölümü veya bir statüde önemli bir geçiş devresinde yapılan törenler anlamına gelen dönemlerdir.

Araştırılan konu, bir anlamda göçebe hayattan çeşitli sebeplerden dolayı ayrılmak zorunda kalan bir grup Kazak halkının, bir büyük şehir olan İstanbul'daki sosyal hayatın kaçınılmaz gerçeklerinin, gelenek ve göreneklerin bir parçası olan hayatın bir safhasından diğerine geçiş dönemlerine ne denli yansıdığıdır. Tabiidir ki bu araştırma, geçiş dönemlerinin sosyal değişme sürecindeki yapısı ve bu dönemlerin müzikli kısmıyla sınırlıdır.

Kazak halkı yaşadığı mekanda araştırılıp incelendiği için bu çalışma saha araştırması niteliğini kazanmıştır. Ayrıca sosyal değişimin sonucunun daha iyi kavranabilmesi için geleneksel göçebe hayatları ile bir kıyaslama imkanı da verilmiştir.

¹ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, İstanbul, 1992, Milliyet Gazetecilik A.Ş., sf.403

² Jacobs & Stern. General Antropology, New York 1955. sf.

Konu, günümüze kadar detaylı ve sağlıklı bir biçimde ele alınıp incelenmemiştir. Mevcud araştırmalardan bazıları sadece geleneksel hayat ile, bir kısmı yalnızca göç ile ilgilidir. Bu sebeplerden dolayı araştırmamanın amacı bu eksikliklerin giderilmesine bir katkıda bulunmak ve bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutmaktır.

Konu üzerinde yapılan çalışmada; bu alanda yapılmış araştırmalar, yazılmış eserler incelenmiş, araştırmaya konu olan kişilerle bizzat görüşülmüş, onlardan ses kayıtları yapılmış, elde edilen bilgilerin doğru ve yanlış olanları ayıklanmıştır.

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Bu araştırma 1952-1958 yılları arasında Türkiye'ye gelen, Kerey boyundan olan göçmen grup ile yapılmıştır. İlk çalışma Şubat 1993'te başlamış ve Ocak 1994'te sona ermiştir. Bu zaman zarfında araştırma alanlarındaki elde edilen bütün bilgiler daha sonra biraraya getirilmiştir.

İstanbul'da yaşayan Kazaklar'ın büyük çoğunluğu Kerey boyuna mensuptur. Daha sonra ise sırası ile Nayman ve Wak (Uvak) boyları gelmektedir. Müslüman olan bu kazak topluluğunun mezhebi Hanefi'dir.

Birinci kuşağın ve bir kısım ikinci kuşağın kendi aralarında kazakça konuşmayı tercih etmelerine rağmen ikinci kuşağın kalan kısmı ve üçüncü, dördüncü kuşak Anadolu türkçesi ile konuşmaktadır. Genç kuşak kazakçayı anlayabilmekte fakat özellikle dördüncü kuşak kazakçayı hiç konuşmamaktadır. Yaklaşık 50 yıllık bir mazisi olan İstanbul kazakları, günlük konuşma dillerine anadolu türkçesinden kelimeler de katmışlardır.

Elde edilen ezgiler, göçebe yaşamın gereği olarak ya kulaktan kulağa, ustadan çırağa yolu ile veya özellikle genç kuşak arasında ele geçen plaklardan, teyp kasetlerinden ve video kasetlerinden öğrenilmiş ezgilerdir. Zaman içerisinde bazı ezgilerin birer beste olduklarının bilinmesine rağmen bestecileri unutulmaya başlamıştır. Beste olduğu bilinen ezgilerin orjinal icra edildikleri şekliyle bir kıyaslama yapılmamıştır.

10 yıl öncesine kadar üflemeli kazak halk sazlarından "sıbzıg'yı çalan bir kişinin varlığı bilinmekte ise de kendisine ulaşamamıştır. Orta Asya ezgilerinin icra edildiği muhtelif kurumlarda, aynı zamanda bir kazak halk sazı olan "şan kobız"ın kullanıldığına rastlanmaktaysa da İstanbul'daki kazaklar arasında ba saza rağbet edilmemiştir.

Çalışmaların büyük bir kısmının iç gözlem niteliğinde olduğu hatırlanmalıdır. Zira araştırmacının video kamera ile tesbit etmeye çalıştığı törenler ve ezgiler, istemeyerek de olsa yön değiştirmiştir. Hatta araştırmacının zaman zaman özel ve resmi TV kanalları ile aynı zamanda tesbit ettiği bazı törenlerde kazaklar, günümüzde artık söylenmeyen ezgileri de program yapımcılarının ilgisinin çekileceği düşünülerek söylemektedirler. Ayrıca video çekimlerindeki bazı aksamalar sebebiyle kameraman törenin normal gelişimi engelleyebilmekte ve haliyle tören doğallıktan uzaklaşmaktadır. Zaten içine kapanık olarak hayatlarını devam ettiren kazaklar, herşeye rağmen araştırmacılara fazlasıyla yardımcı olmaktadır. Bu tür ortamlarda geleneksel kıyafetlerin daha fazla giyildiğine rastlanmaktadır.

Yapılan araştırmanın içeriği şöyledir:

1. Öncelikle Kazak kelimesinin anlamı üzerindeki bazı görüşlere değinildi.
2. Bir milletin kimliğinin kavranabilmesi için tarihlerinin bilinmesi gerektiği düşüncesi ile kazakların siyasi tarihi ile ilgili bilgiler verildi.
3. Araştırmanın temelini oluşturan ve bir göç sonucu Türkiye'ye gelip yerleşen kazakların hangi yollarla ve ne kadar zamanda göçlerini tamamladıkları "Kazakların Türkiye'ye Göçleri" başlığı altında anlatıldı.
4. Doğum ile ölüme kadar olan zaman içerisinde yapılan törenlerin bir kısmında ezgi olmamasına rağmen hiç bir törenin gözardı edilmemesine çalışıldı.
5. Gerek bebeklik ve çocukluk, gerekse askerlik, evlilik ve ölüm'de yapılan törenlerde kullanılan ezgilerin o törene özgü ezgiler mi yoksa herhangi bir ezgi mi olduğu ve elde edilen ezgilerden birer örnek sözleri ile birlikte "Ek" kısmında verildi.
6. Özellikle evlilik bahsinin bütün safhaları önce geleneksel, sonra ise günümüzdeki şekliyle ayrı ayrı anlatılmıştır. Buradaki amaç, gerek

ezgilerin icraları ve gerekse törenlerin uygulanışındaki değişimlerin okuyucu tarafından gözlenebilmesidir.

7. Sözlü ve sözsüz ezgileri tamamlayıcı mahiyette olmak üzere kazak geleneklerinden "aytıs" geleneğine , "coktav cırları"na ve şiirlerine değinildi.

8. Günümüzde, İstanbul'da, Kazak halk sazlarından sadece "dombıra"nın kullanılmasına rağmen diğer kazak halk sazlarının bir kısmına da yer verildi.

9. "Ekler" kısmında, elde edilen kazak ezgilerinden bir kısmının notaları, sözlü olanlarının sözleri ve birer cümle ile ne ifade ettikleri açıklandı. Bir ezgi derleme çalışması niteliğinde olmadığı için derleme yapılan kişi ve gruplar hakkında bilgi verilmedi.

10. Ezgilerin sözlerinde bazı fonetik işaretlerin kullanılmasına ihtiyaç duyuldu. Bunlar : Genizden söylenen, arapçadaki (nazan n) sesi için Ñ-ñ, a ile e arasındaki sesler için Æ-æ ve yine arapçadaki (ğayın) sesi için ise ğ kullanıldı. Genellikle kalın seslilerden kurulu kelimelerdeki (k) sesi kalın okunduğu için arapçadaki (kaf) sesine karşılık gelen bu sese ayrı bir işaret verilmesine gerek duyulmadı.

11. Yine ek bölümünde ayrıca "kazak cüzleri" adı altında küçük bir şecere, dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan türklerin hangi adlarla ve nerelerde bulunduklarına ait bir kısım, gerek günümüz ve gerekse geçmişe ait bazı fotoğraflar ile kazak halkının gözle görülür bazı özellikleri sergilendi. Son olarak ise araştırma boyunca karşılaşılan bazı kelime ve kelime gruplarının anadolu türkçesi ile karşılıkları ve açıklamaları "sözlük kısmı ile desteklendi.

2. "KAZAK" KELİMESİNİN ANLAMI

Kazak Türkleri, türk boyları kuzeybatı grubunun kıpçak koluna mensupturlar. Kazak kelimesi için Ord. Prof. Z. V. Toğan, Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi adlı eserinde;

"Kazak kelimesi ilkin ancak sultanlara mahsustu. Sonra onlara tabi kabilelere ve tüzme istedikleri devlete de itlak olundu. Kazak adı ekseriya siyasi bir maksatla, bir isyan neticesinde ailesiz (boydak) halde ve bazan da aile ile birlikte cemiyetten uzaklaşarak, bir fırsatını bulup idareyi eline alanlara itlak olundu." diye bahsetmektedir.³

Kazak türk tarihçilerinden Saken Seyfullah ise Kazak Tarihi adlı eserinde;

"...Bazıları Kazak'a - Almışah'tan beri kendi başına bir millett demişlerdir. Oysa Kazak denilen boylar topluluğunun Kerey , Nayman , Duvlat ,Calayır, Konrat , Kıpçak ve Argın gibi kabileleri Cengiz Han'ın tarihinde açık olarak gösterilen Türk- Moğol boylarıdır. Bazıları ise Kazak'ı peygamber zamanına karıştırmaktalar. Oysa kazak, onların dediği gibi sehabelerle karışmış değildir. Kazak sözünün menşe'i olsa olsa tam manasıyla Gazi demek olan Gazi-ak : Qazaq., Gazi ki tam gazi sözünden gelmez...." diye bahsetmektedir. ⁴

Muhammedcan Tınışbayoğlu, kazak-kırgız tarihi ile ilgili eserinde şöyle demiştir:

"Kazak kelimesi çok eskiden mevcuttur. Mesela, eskiden Altın denilen topluluk Kazak adını alarak Karadeniz ile Kafkasya dağlarının kuzey taraflarında yaşamıştır.1300 senelerinde adı geçen kazaklar, oradan göç ederek İdil'in ayak tarafına gelmişlerdir. 15. asırda Sibirya Türkistan'daki göçebeler Kazak diye adlandırılmıştır. 15-16. asırlarda Canibek Han'ın kurduğu Kazak memleketi ile beraber Altın Ordu kalıntılarına da Kazak denirdi ."⁵

³ Z.V. Toragan, Bugünkü Türk İli -Türkistan ve Yakın Tarihi

⁴ Saken Seyfullah, Kazak Tarihi.

⁵ Muhammedcan Tınışbayoğlu,

Alaş isimli kitapta, kazak terimi için "...15. yüzyılda bu kelimenin Türkistan'daki anlamı devlet düzeni dışında yaşayan demektir..... Türkiye türklerinde ise kazak, evdeşine karşı sert olan erkek karşılığında kullanılır" denmektedir.⁶

Muhabay Engin, Kazak ve Tatar Türkleri adlı eserinde kazak kelimesinin yaygın anlamını, " hür, serbest, mert, derbeder, başıboş, cengaver, sert erkek " sözleri ile ifade etmektedir. Bununla beraber tarihte, kazakların teşekkülü meselesinde "kazaklık", esas düzene boyun eğmeden, kendi başına buyruk, bağlı olduğu toplumu terk edenler olarak tarif ediliyor. Engin, aynı eserinde, Prof. A. A. Semenov'un, "hasag tergen" terimi ile kazak sözünün bağlantısı olabileceğini ileri sürdüğünü belirtir. Semenov'a göre Moğollar, bir yerden bir yere göç ederken kullanılan tekerlekli arabalara bu adı verirlermiş. Kazak terimi ile ilgili olarak Engin'in aynı adlı eserindeki diğer görüşler şunlardır:

"Kazak, Kaysak, kay'ın sakları; Farsçada padişahın sakları- nöbetçi askerleri- anlamındadır. "Kaspi" ve "Saklar" sözlerinin birleşmesinden kassak, giderek kazak'a dönüşmüştür... Kazak sözünün anlamı veya birleşimi, kosoglar veya hazarlar gibi sözlerde aranmıştır."Kazın Kazıaq " , kazaklar arasında çok söylenir. Kazı, kadı demektir. Kazın kazak, "senin kadın gerçek kadıdır" anlamındadır.Kazı ak: Kaz (kuş), ak (beyaz) kaz gibi ak veya kaz gibi dizilip göç eden kavim anlamındadır."⁷

Doğu Türkistan adlı dergide "Kazak" kelimesinin bazıları "yersiz-yurtsuz " , bazıları "cemiyetten uzak yaşayan " , bazıları da "kanun dışı yaşayan " anlamında kullandıkları, Kumuk şivesinde kelimenin " Kazan, silahşör, asker mükellefi " manasında kullanıldığı, Babür Şah'ta ise "fetret devri, bekarlık, serseri dolaşma" gibi manalarda kullanıldığından söz edilmektedir.⁸ Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihi adlı kitabında, "Hükümdarlarla, yahut iktidar mevkiinde bulunan beylerle geçinemeyerek çöle çıkan kaçaklara kazak derlerdi " demektedir. ⁹

⁶ Alaş, İstanbul, 1973.

⁷ Muhabay Engin, Kazak ve Tatar Türkleri, İstanbul, 1976,Bogaziçi Yayınları, no:35, sf.36.

⁸ Doğu Türkistan, İstanbul,1981, Alaş ofset, sayı :9, sf. 5-6,

⁹ Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihi,

3. KAZAK TARİHİ

Kazaklar, tarihi bir kavim olmayıp, muhtelif devirlerde bu geniş bozkırlardan göç eden türk kavimlerinin buralarda kalan kesiminin birleşmesi ve sonradan Sibiryaya kavimleri ile Moğul ve Kalmuklar'ın bir kısmını içine almak suretiyle, yaklaşık olarak XV. yüzyılda meydana gelmiş bir türk kavmidir.

Abu'l Hayr Han'ın (1412-1468) idaresi altında bulunan Özbek uruğlarının bir kısmı, dahili anlaşmazlıklar yüzünden, bilhassa Abu'l Hayr Han'ın oğlu Şeyh Haydar zamanında, esas kütleden ayrılmış ve Cuci sülalesinden Barak Han'ın oğulları Kerey ile Canibek idaresinde, doğuya doğru göç ederek İren Bıga Han'a tabi araziye yerleşmişlerdir. Daha sonra diğer bazı uruğların da bunları takip etmesiyle 1465 yılında 200.000 kişilik bir Kazak topluluğu meydana gelmiştir. Çok geçmeden, 1498'de diğer türk boyları ile moğul uruğlarından Nayman, Calayır ve Duglatlar'ın da katılması ile kazak birliği 1.000.000 kişilik bir kütle haline gelmiştir. Bunların bir kısmı Canibek'in oğlu Kasım Han'ın idaresinde, Balkaş bölgesinde kalmış ve diğer bir kısmı ise Kerey'in oğlu Burunduk Han'ın idaresinde kuzey batıya doğru Ural'a kadar uzanan araziye göç etmiştir. Kasım Han, Burunduk'u bir kenara itmek suretiyle Kazaklar'ın hepsini kendi hakimiyeti altında birleştirdi ve 1510 yılında 300.000 kişilik bir ordu oluşturdu. Kasım Han'ın 1520'de ölümü ile bu birlik, Kasım Han'ın oğlu Ak Nazar Han zamanında tekrar kuvvetlendi. Ak Nazar Han'ın oğlu Şıgay zamanında da bu kuvvetli durum devam etti.

Şıgay Han'ın oğlu Tevkel ¹⁰ zamanında kazaklar Maveraünnehr'e başarılı bir sefer yaptılar. Taşkent'in işgali ve bozkırların idare merkezi haline getirilmesi bu zamana rastladığı gibi kazakların "üç cüz" halinde teşkilatlandırılması da bu zamanda olmuştur.

Ulu Cüz; doğuda, Balkaş sahilleri, Çu, Talas, İli ve diğer nehir boyları ile Ala Tav'a kadar Tiyan Şan vadilerinde dolaşan ve başlıca Calayır, Duglat ve Adban uruğlarını içine almaktaydı. Kişi Cüz; batıda, Batı Kazakistan nehirleri, Hazer denizinin kuzey sahili, Sir Derya'nın aşağı kesimi ile Ural'a kadar Ak Tübe ve Kustanay bölgelerinde göç eden

¹⁰ Bazı kaynaklarda Tevekel olarak rastlanmaktadır.

Alim Ulı, Bay Ulı, Cedi Uruğ uruğlarını kapsamaktaydı. Orta Cüz; Sarı Su, Cu, Sir Derya'nın orta kesimi, Tobol, Isim ve Irtiş boyları ile Taşkent ve Türkistan bölgesinde göç eden Argu, Kıpçak, Uvak ve Kerey uruğlarını içine alıyordu. Orta Cüz merkezi bir durumda olup, diğer ordulara hakim bir vaziyette bulunuyor ve büyük han Taşkent'te ikamet ediyordu.¹¹

Tevkel Han'ın ölümüyle birlikte, kazaklar her taraftan komşularının hücumlarına maruz kalmışlardır. Cungarya Kalmukları, 1723'te Sayram, Taşkent, ve Türkistan'ı ele geçirmişlerdir. Kalmuk hakimi Galdan Tseren bütün Güney Kazakistan'ı eline geçirmiş ve bu durum 1758'de çinliler tarafından mağlup edilmesine kadar devam etmiştir. Ulu Cüz Cungar hakimiyetini kabul etmiş, Orta ve Kişi Cüz'ler batıya doğru göç ederek Kalmuk ve Başkırtlar'ı geri atmışlardır. Bu iki cüz arasında iç anlaşmazlıklar çıkmış; bir süre için, her iki cüzün hanı olarak, Abu'l Hayr han seçilmiş, ordular arasında bir anlaşma yapılmış ise de, bu anlaşma uygulanamamıştır. Kişi Cüz Hanı Abu'l Hayr ile Orta Cüz Hanı Semaka arasında tekrar mücadele başlamıştır.

XVIII. yüzyılda ruslar Asya'da büyük ilerlemeler kaydetmişlerdir. Sibiryա hanlarına karşı başarıyla başlayan bu ilerleme, ruslara Orta Asya ve Hindistan ticaret yolu üzerindeki yerleri ellerine geçirmek fikrini vermiş, böylece 1. Petro bozkırlara doğru harekete geçmişti. İç ve dış düşmanları ile başa çıkamayan Abu'l Hayr, ruslardan yardım istemiş ve 1731'de Kişi Cüz, 1734'de Orta Cüz ve 1738'de de Ulu Cüz rus tabiiyetini kabul etmiştir.

1738'de Orta Cüz Hanı Semaka ölünce Abu'l Hayr bunları kendi nüfuzu altına aldı ve han olarak kendi oğlu Abu'l Muhammed Sultan'ı geçirdi. 1739'da yeni han ruslara sadakatini bildirdi. Fakat Orta Cüz kazaklarının önemli bir kısmı ruslardan ayrılarak Türkistan'a hücum etti ve başta cungarlar ve sonra çinliler ile anlaştılar. Abu'l Hayr ölünce, ruslar Abu'l Hayr yerine oğlu Nur Ali'yi geçirmek istedi. Kazaklar ise kendilerine Kayp Han'ın oğlu Bakay Sultan'ı han seçtiler.

¹¹ İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1962, Milli Eğitim Bakanlığı, 6.cild, 2.baskı, sf.499

1753' te Ural bölgesinde çıkan ve Batır Şah İsyanı olarak tarihe geçen isyan ruslar tarafından bastırıldı ve sonuç olarak 50.000 kadar Başkırt kaçarak kazaklara katıldı. 1782'de 2.Katerina Orenburg'da Kişi Cüz'ün işlerine bakan ayrı bir idare kurarak kazaklar için bazı haklar tanıdı. Camiler, kervansaraylar inşa edildi.¹² 1781'de Ablay Han ölünce Orta Cüz tahtına oğlu Veli geçti. Fakat iç anlaşmazlıklar yüzünden yaklaşık 130.000 Kazak 2.Katerina'ya müracaat ederek Veli Han'ın tahttan indirilmesini istediler. Ancak 1794' te Sarım Batır idaresinde çıkan bir isyan sonucu kazakların bir kısmı göç etmeye karar verdi ve 1801'de 7000 hanelik bir kazak grubu Ural'a göç ederek burada yeni bir Bükey Ordusu meydana getirdi. 1817'de kazakların bir kısmı Hive tabiiyetine geçti.

1822'de ruslar tarafından hazırlanan bir nizamname ile Orta Cüz'de hanlık tamamen kaldırıldı.¹³ 1824' te de ülke üç merkeze bağlandı. Çinlilerin kuvvetlerini kaybederek Orta Asya'da bir denge unsuru olmaktan çıkmaları üzerine Ulu Cüz de 1845' te resmen rus tabiiyetini kabul etti.

XX. yüzyıl başlarında kazaklar arasında milliyetçi hareketlerin kışkırtıları başladı. 1917 inkılabıyla, aynı yılda, Ak Tübe ve Uralsk kongreleri ile Orenburg'da toplanmış olan Umumi Kazak Kurultayı, ülkenin teşkilatlandırılması hakkında bir çok önemli kararlar aldı. Kazakların milli partisi olan Alaş partisi meydana geldi. İç savaş esnasında Alaş partisi, "Alaş Orda" adı altında, Sir Derya ile Yedi Su eyaletleri hariç, bütün Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etti. Alaş Partisi, Bükeyhan idaresinde, 1917 yılında Kazakistan hükümetini kurdu . Yeni kurulmuş olan bu hükümet, bir taraftan "beyaz" ve diğer taraftan da "kıızıl" kuvvetlere, uzun süre dayanamadı.

Nihayet, 1919 'da Alaş Orda dağıldı ve yerine 20 Ağustos 1919'da Kazakistan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu. 1921'de daha evvel kazakların ellerinden alınan ve ruslara verilen araziler eski sahiplerine iade edildi. 1924'de Orta Asya'da milli hudutların tayini ile bir kısım arazi Kazakistan'a bırakıldı.1925' te cumhuriyetin merkezi Orenburg'dan Kıızıl Ordu şehrine nakledildi. 1929'da ise merkez, daha doğuda olan Alma Ata' ya taşındı.¹⁴

¹² a.g.e. sf.500

¹³ a.g.e. sf.501

¹⁴ a.g.e. sf.502

1900-1920 yılları arasındaki Kazak milli uyanışı, Alaş Orda Milli Hükümeti'nin kurulup üç sene yaşadıktan sonra 1919'da yıkılması ile yeni bir devreye girmiş oldu.

Komünizm devrinde kazaklar milyonlarca kurban verdikten sonra ancak 1937'de direnmeyi bırakmışlar ve Kazakistan Komünist Partisi ilk kongresini yapmıştır.

1955-56 yılları arasında kazak topraklarına yerleşen rus ve ukraynalı sayısı gittikçe arttı. Bu yıllarda Kazakistan Komünist Partisi'nin birinci sekreterliğine getirilen L.I Brejnev , 1964'te SSCB Komünist Partisi lideri ve 1977-1982 yılları arasında da buna ilave olarak devlet başkanı oldu.

1985'te parti genel sekreterliğine M. Gorbachov seçildi. Gorbachov'un politikasını uygulamaya koymasından sonra milliyetler arasında merkezi otoriteye karşı başlayan direniş 1989'da bağımsızlık hareketlerine dönüşmeye başladı. Aralık 1991'de biraraya gelen bazı eski federe cumhuriyetler Bağımsız Devletler Topluluğu'nu oluşturdular.

17 Aralık 1991'de biraraya gelen Gorbachov ve Yeltsin 31 Aralık'ta SSCB'nin dağılmasına karar verdiler. Ancak, oniki cumhuriyetten onbiri 21 Aralık'ta Bağımsız Devletler Topluluğu'na katıldıklarını ilan etti.

Kazakistan 25 Ekim 1990'da egemenliğine, 16 Aralık 1991'de ise bağımsızlığına kavuşmuştur.

4. KAZAKLARIN TÜRKİYE'YE GÖÇLERİ

Kazakların kayda değer en önemli göçü XVII. yüzyılın başlarında Kazakistan'dan Doğu Türkistan'a yaptıkları göçtür. Daha sonra ise 1934-1938 yılları arasında Doğu Türkistan'dan Çin taraflarına, Kansu ve Sinkiang'a büyük bir göç düzenlenmiştir ki bu göçe katılanların sayısı toplam 18.000 kişi civarındadır. 1934'ten başlayıp 1951'e kadar devam eden göçler sırasıyla şunlardır:

1934-Adabay başkanlığında Kansu ve Sinkiang şehirlerine kadar gidildi. Daha sonra ise Doğu Türkistan'a yerleşildi. Kansu'da 6 yıl ve Sinkiang'da ise 1-2 yıl kalındı.

1935-Elishan Batır başkanlığında 600 hane Hindistan'a kadar gitti. Elishan Batır burada vefat edince bir kısım kazak orada kaldı, diğer kısmı ise bir başka göçe katıldı.

1936-Zayip Teyci başkanlığında 1000 hanelik bir grup Barköl'den Kansu'ya göç etti.

1937-Hocam Bergen önderliğinde 500 hanelik bir göç kafilesi Kansu Sinkiang sınırından dönmek zorunda kaldı ve bu göç teşebbüsleri başarısızlıkla sona erdi.

1938-Nur Ali Bey önderliğinde 500 hanelik bir göç kafilesi Mörgü'den hareket etmek suretiyle Kansu'ya ulaşarak Zayip Teyci'nin kafilesine katıldılar.

1940- Elishan Teyci ve Zayip Teyci önderliğinde Tibet yolu ile 5000 kişi Hindistan'a yola çıktı. Tibet sınırındaki savaşlarda yaklaşık 500 kişi öldürüldü, 500 kişi de esir düştü. Böylece 4000 kişi yola devam etmek zorunda kaldı.

1941 yılında 4000 kişiden 3039'u Hindistan'a ulaşabildi. Kamplarda geçen zor hayat şartları altında bir yıl içerisinde 1000 kişi hayatta kalabildi. Oniki yıl boyunca bu 1000 kişi çeşitli şehirlerde hayatlarını devam ettirdiler. Bu oniki yılın sonunda kazakların sayısı 1400'e ulaşmıştır.

1949-Çinlilerin Doğu Türkistan'ı işgal etmesiyle, isyan sonucu, Ali Beg Hakim, Hamza Uçar, Delilhan Canaltay, Hüseyin Teyci ve Sultan Şerif önderliğinde yeni bir göç daha gerçekleştirildi. Bu grup Lor-Nor Gölü ve Gobi Çölü üzerinden Tibet Dağları'nı aşarak İngiliz egemenliğinde olan Hindistan-Keşmir'e gelerek daha önce gelmiş olan göç kabileleri ile birleştiler.

1947'de Pakistan Hükümeti'nin kurulmasından destek alarak Türkiye'ye göç etmek için gerekli izinleri alan kazaklar, kara yolu ile Hindistan'a, oradan da Keşmir'e gitmişler, Keşmir'de bir iki sene kaldıktan sonra gemi ile Umman Denizi'ni aşarak İran'a ve oradan da trenle 1952 yılında Türkiye'ye ulaşmışlardır.¹⁵ Bu göç 1958 yılına kadar devam etmiştir. Daha sonra 1969'da 5-6 aile Keşmir'den İstanbul'a göç etmiştir.

1982'de Afganistan'dan yapılan göç sonucunda ise aileler İstanbul, Tokat, Van ve Malatya'ya yerleştirilmişlerdir.

Gerek 1941 ve gerekse 1949 yıllarında yapılan göçler sonucu Türkiye'ye ulaşan kazak göçmen sayısı 1750'dir. Pakistan-Karaçi'den gemi ile Basra'ya ve oradan da trenle İstanbul'a gelen kazaklar bir süre Tuzla, Sirkeci ve Zeytinburnu'da göçmenler için hazırlanmış olan kamp ve misafirhanelerde kaldıktan sonra bazıları İstanbul'da kalmış ve bazıları da çeşitli vilayetlere yerleştirilmişlerdir. Bu vilayetler İstanbul-Güneşliköy¹⁶: Evren Mahallesi, Zeytinburnu, Küçükçekmece, Sefaköy ve Üsküdar: Örnektepe mahallesi; Kayseri-Develi; Niğde-Ulukışla; Aksaray-Sultanhanı; Manisa-Salihli; Altay Mahallesi ve Kurtuluş Mahallesi; Sakarya-Adapazarı ve Konya-Konya, İsmil: Altay Mahallesi; Ankara: Aktepe Mahallesi; İzmir: Balçova'dır.¹⁷ Bugün Türkiye'de yaklaşık 20.000 kazak olduğu tahmin edilmektedir. Halen yurt dışında yaşamakta olan kazakların yoğun olarak bulunduğu ülkeler ise Almanya, Fransa, Hollanda, İngiltere, Avusturya, İsveç ve İsviçre'dir.

¹⁵ Halife Altay, Kişisel görüşme, Güneşliköy, 1993.

¹⁴ Kazaklar arasında Kazakkent olarak bilinen bu yerleşim yerine, belediye tarafından Evren Mahallesi adı verilmiştir.

¹⁷ Halife Altay, Anayurttan Anadolu'ya, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, Birinci Baskı, Modern Matbaa.

P. Alford Andrews, Türkiye'de Etnik Gruplar, Ant Yayınları, İstanbul, 1992, Birinci Baskı, Gül Ofset.

5. DOĞUM ÖNCESİ HAZIRLIKLAR VE DOĞUM

Göçebe hayatta bebek doğmadan bir ay veya bir hafta evvel doğum yapacak anne veya kayınvalidesi tarafından kindik apa adı verilen bir kadın seçilir. Kindik apa , doğan bebeğin göbek bağına kesmesi ve bebek doğduktan sonra çok kan kaybına maruz kalan annenin kendini toparlayabilmesi için bir müddet annenin görevlerini devralan kişidir. Bu Kindik apa seçilirken onun güzel, zeki, akıllı, çalışkan v.b. gibi özellikleri olmasına dikkat edilir. Bunun sebebi ise doğacak çocuğun kindik apaya benzeyeceği inancıdır.

Doğumlar üy'lerde yapılır. Üyün bir ucundan diğerine bir sicim gerilir ve doğum yapacak olan kadın bu ipe asılarak kuvvet alır ve doğumu gerçekleştirir. Kadınlar bebeğin ters geldiğini farkettileri taktirde, doğum yapacak olan kadını bir battaniyeye koyar ve boşlukta bir sağa bir sola sallayarak bebeğin anne karnında yön değıştirmesini sağlarlar.

Ancak günümüzde doğumlar hastahanelerde yapıldığı için gerek doğum yapacak kadın ve gerekse doğacak bebek, tıbbın bütün imkanlarından faydalanabilmektedir. Bütün bunlara rağmen yine de kindik apa seçildiğine rastlanmaktadır.

5.1. DOĞUM SONRASI

Bebek doğduğu gün doğumu müjdeleyen kişiye süyinşi verilir. Eskiden süyinşi olarak koyun, değerli kumaş vb. verilirdi. Bugün ise süyinşi olarak genellikle para verilir. Aynı gün önürçe dağıtılır. Artık anne bebeğine eldiy söyleyerek onu teskin etmeye başlayacaktır.

5.1.1.ŞİLDEKANA TOYU

Bebek dünyaya geldikten sonraki ilk üç gün kazaklar için çok önemlidir. Çünkü bu üç gün boyunca albastı'nın anneyi huzursuz edeceği inancı vardır.

Geleneksel hayatta doğum yapan kişinin yakınları üç gün boyunca her an albastının geleceği endişesinde olan anneyi yalnız bırakmazlar. İnanca göre üç gün boyunca albastı gelmezse bir daha da uğramaz.

Gündüzleri annenin yanında oturulur geceleri de şarkılar söylenir, yemekler yenilir ve eğlenilir. Şildekana toyu da bu sebeple ortaya çıkmış ve bir eğlence haline gelmiştir.

Eskiden, kerametli olduklarına inanılan baksı'ların albastıyı kamçılarıyla kovdukları bilinir. Dişi bir cin olan albastının erkeklerden çekindiğine inanıldığından, doğum yaklaştığında, doğum yapılacak üyün kapısına bir buvra bağlanırdı. Kapının yanında kamçı bulundurulur ve şeytan kaçırın hocalar gelip okur ve böylece doğum gerçekleştirilirdi.

Hızır Bek Gayretullah Altaylarda Kanlı Günler isimli kitabında, şildekana toyu ile ilgili olarak;

...Şildekananın kökü eski devirlere kadar uzanmaktadır. Bu bir nevi bebeğin emniyetini sağlamak ve bebeğin düşmanlar tarafından kaçırılmasını önlemektir..... Bozkır medeniyetinde "bebek çalma" hadisesi edebiyatlara, hikayelere konu olmuştur. Nitekim kazak türklerinde Tahir ile Zühre , çalınmış bir hakanın erkek bebeği ile vezirinin kız bebeğinin hikayesidir... Şildekananın diğer bir özelliği de annenin sıhhatini kontroldür.

diye bahsetmektedir.¹⁸

Günümüzde şildekana toyunda annenin başucuna Kur'an-ı Kerim, koyulur. Bugün artık sadece bir gün bir gece süren ve genellikle sabah namazına kadar devam eden şildekana toyunda gençler ve yaşlılar ayrı ayrı, bazen birarada, ölenler, karaölenler söyler ve dombıralar çerterler. Gelen misafirlere balav ikram edilir, müzikli ve müziksiz her türlü oynanır.

Şildekana toyuna özgü bir ezgi olmamasına rağmen hemen her türlü ezgi söylenebilmektedir. Genellikle gençlerin oynadığı ve müziksiz olan bazı oyunlar şunlardır:

Sakıyna saluv : Gençlerin aralarında oynadıkları ve bir yüzüğün saklanması ve yüzüğün tahminler sonucu bulunması oyunudur.

¹⁸ Hızır Bek Gayretullah, Altaylar'da Kanlı Günler, İstanbul, 1977, Ahmet Sait Matbaası,

Ak süyek : Bu oyun, kışın mehtaplı gecelerde kar üzerinde veya karsız karanlık gecelerde oynanan bir oyundur. İki grup halindeki çocuklardan birinin, ak süyek adını verdikleri bir karış uzunluğundaki bir ağaç veya kemik parçasını uzağa fırlatması ve bu parçayı kömbe denilen yere ulaştırmaları oyunudur.

5.1.2. İSİM KOYMA

İslamiyetin kabulünden önce isimler şaman esaslarına göre konulurken, İslamiyetin kabulünden sonra bebeğin kulağına ezan okumak suretiyle isim koyma geleneği başlamıştır. Erkek bebeğe isim konulurken isim koyacak kişi bebeğin sağ kulağına ezan okuduktan sonra Muhammed der ve daha sonra koyacağı ismi bebeğin kulağına fısıldar. Ardından bebeğin sol kulağına ka'met getirir. Sonra koyduğu ismi tekrarlar. İsim koyulacak bebek kız ise bebeğin sağ kulağına yine ezan okunduktan sonra Ayşe Bibi denir ve sol kulağına ka'met getirilerek isim koyma faslı bitirilmiş olur. Bu isim koyma töreni esnasında müzikli veya müziksiz hiç bir eğlence olmaz.

Bebeğe dini isimler verilebildiği gibi göçebe yaşayan kazaklar arasında çevredeki kutsal yerlerin, eşyaların, ulu kişilerin ve hatta hayvan isimlerinin dahi koyulduğu bilinmektedir.

Gerek göçebe hayatta ve gerekse günümüzde, kazaklarda isim koyma genellikle ata'ya aittir. Ata izin verdiği taktirde bebeğin amcaları tarafından da isim koyulduğu olur. İstanbul'da yaşayan kazaklarda bebeklere Anadolu'da kullanılmakta olan bir isim koyulabildiği gibi dini özellik gösteren isimlerin koyulduğuna da sıkça rastlanmaktadır.

5.1.3. BEŞİKKE SALUV

Göçebe hayatta bebek doğduktan üç gün sonra, bebeği beşiğe koymak için bir tören düzenlenir. Bu tören öncesinde bebek için bir beşik yaptırılır ve bu beşik kızgın bir demirle dağlanır. Bebek pislediği zaman beşiği kirletmesin diye bebeğin kuyruk sokumunu denk getirdiği yere bir delik açılır ve açılan deliğin tam alt kısmına rast gelen yere ise bir tübek

koyulur. Böylece bebeğin pisliği delikten kaba dökülür. Erkek bebekler için bütün bunlara ilaveten bir çümek bebeğin pipisine geçirilir ve bebeğin çişinin bu boru vasıtasıyla delikten geçerek tübek'e dökülmesi sağlanır. Gelin, annesi veya kaynanası bir tabak içerisinde irimcik, üzüm, peynir, leblebi v.b. gibi yiyecekler getirir ve delikten atarak "tıştı ma ?" derler, tübeğin etrafındaki çocuklar ise "tıştı " deyip düşen yiyecekleri alırlar. Bu gün için belirli bir gün ayarlanır ve akrabalar davet edilir. Sadece kadınların katıldığı bu törene gelen misafirler maddi imkanlarına göre elbiselik kumaş v.b. gibi hediyeler getirirler. Kindik apa ise yine kendi imkanlarına göre bebeği baştan sona giydirir, altın v.b. hediyeler alır ve bunların yanında bir de koyun hediye eder. Anne, bebeği beşiğe koyan kişiye kadife, ipekli v.b. elbiselik kumaş verir. Yemekler yapılır; bir, iki veya daha fazla koyun kesilir. Daha sonra kadınlar kendi aralarında eğlenirler, genellikle atışır ve şarkı söylerler. Bu törene besikke saluv adı verilir.

Bugün ise geleneksel delikli beşik kullanılmadığı için kuruyemiş, üzüm, sakız vb. yiyecekler bir tabağa konur ve çocuklara dağıtılır.

5.1.4. TUSAV KESİV

Göçebe hayatta kadınlar arasında yapılan bu törende bebek ilk adımlarını atmaya başladığında koyun bağırsağından bir parça pişirilir, bir tabağa koyulur, bir bağ halinde bebeğin ayaklarına bağlanır. Çok iyi yürüyebilen, çok hızlı koşabilen bir kadına bu bağ kestirilir. Daha sonra ise pişirilmiş olan bu bağırsak yenir. Bu bağın kesilmesiyle bebeğin yürümeye başlaması sebebiyle, atların hızlarını arttırmak için eyerlerinin kesilmesinden dolayı, bu törene tusav kesiv adı verilmiştir.

Bugün ise sadece geleneklerin hatırlanması için tusav kesiv töreni yapıldığından dolayı zaten yürüyor durumda olan bebek için bu törenin bir işlevi yoktur.

5.1.5. SÜNNET

Sünnet, erkeğin cinsel organının uç kısmındaki derinin çepe-çevre kesilmesinden ibarettir.¹⁹ Erkek çocuklar genellikle, hastalık olmadığı taktirde üç, beş veya yedi yaşında sünnet olurlar.

Göçebe hayatta sünnet düğününden bir hafta önce sünnet olacak çocuk bir ata bindirilir ve düşmesin diye ata tutturulur. Biri atın önünde, diğeri ise arkasında olmak üzere iki kişi çocuğu köy köy gezdirir ve çocuğun ağzından köylüleri sünnet düğününe çağırırlar. Sünnet, islami şartlara göre hoca tarafından yapılır. Varlıklı kişiler beyge düzenlerler.

Günümüzde düğün sahibi; kapı kapı dolaşarak, davetiye dağıtarak ve telefonla akrabalarını düğüne çağırır ve sünnet olacak çocuk, anadoluda bilinen klasik sünnet kıyafeti içerisinde, arabayla camileri dolaştırılır. Sünnet günü kurban kesilir. Akrabalar çocuğa gömlek,

¹⁹ Ahmet Özer, Doğu Anadolu'da Aşiret Düzeni, İstanbul 1990, Boyut Yayınları Birinci Baskı, sf: 97

elbiselik kumaş v.b. gibi hediyeler getirir, getirdikleri kumaşların veya sünnet kıyafetinin üzerine para tuttururlar.

Sünnet olacak çocuğun babası, babasının arkadaşı veya akrabası kirve olur. Yakın bir zamana kadar kirvenin eline aktık bağlanırdı. Sünnet bir doktor tarafından yapılır.

Düğün günü uzunca bir ip gerilir ve para tutturulmuş bu kumaşlar bu ipe asılır. Buna kade adı verilir. Düğün gününün akşamı ise bu paralar toplanır. Müzikli- müziksiz çeşitli eğlenceler yapılır. Eğlence bir gün sürer.

5.1.6. ASKERLİK

Geldikleri ülkede vatanlarının ve can güvenliklerinin tehdit altında olduğu zaman "askerlik görevini" üstlenen kazaklar, Türkiye'ye geldikten sonra, Türk vatandaşı olmanın bir gereği olarak diğer türk vatandaşları gibi, Savunma Bakanlığı'nın belirlediği dönemler içerisinde can ve mal güvenlikleri tehdit altına girmeksizin düzenli bir askerlik eğitimi görmek zorunluluğunda kalmışlardır. Haliyle, askerlik görevlerinin belirli zamanlarda yerine getirilmesinden dolayı, askere gidecek gençlerin bu göreve uğurlanmaları ve görevleri sona erdiğinde karşılanmaları, Türkiye'deki kazakların geleneklerine bir yenisinin ilavesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple, kazakların askerlikle ilgili gelenekleri Türkiye'deki geleneklerle yeni bir biçim almıştır.

Günümüzde askere gidecek olan gençlerin aileleri oğullarının askere gideceğini duyururlar. Akrabaları gençleri evlerine yemeğe davet eder, akrabalık derecesine göre tütünçek adı verilen bir maddi yardımda bulunur ve nasihat ederler. Müzikli - müziksiz oyunlar oynanır.

Askere giden genci arkadaşları, annesi, babası ve kardeşleri yolcu ederler. Genç evli ise hanımı utandırdığı için, genellikle, yolcu etmeye gitmez. Genci coşturmak için önce oyun havaları söylerler, eşlik sazı çalmayı bilmedikleri için para karşılığında eşlikçi kişiler tutarlar. Ritmik olarak:

ve

derler. Daha sonra ise genci ağlatmak için, genellikle, popüler şarkılar söylerler. Askere giden gençleri götüren otobüs oto gardan çıkana kadar 4-5 defa durdurularak Türkiye'nin milli marşı olan İstiklal Marşı söylenir. Yol boyunca 20 - 25 km. kadar özel bir arabayla ve korna sesleri eşliğinde otobüse eşlik edildiğine rastlanır.

Genellikle askere giden gencin yakın bir akrabası, gencin askerlik görevini yerine getireceği yere kadar gence refakat eder. Genç askerden döndükten sonra annesi oğlunun üzerine çâşuv çâşar.

5.1.7a.GÖÇEBE HAYATTA EVLİLİK

Geleneklere göre kazakların kendi mensubu oldukları aşiretten birisi ile evlenmesi düşünülemez. Bu, aşiretin arılığını, soy safiyetini korumak amacıyla yapılır. Evlenecek iki gencin birbirlerini görmesi, beğenmesi söz konusu olamaz ve buna rağmen delikanlının evleneceği kızı seçmesi ayıp sayılmaz. Kimi zaman, iki arkadaşın, henüz çocukları olmadan birbirlerine dünür olma sözü verdiklerine, çocuklar 5-8 yaşına geldiklerinde nişan yaptıklarına, çocuklar olgunluk çağına erdiklerinde (16-18 yaş) ise evlendirdiklerine rastlanır.

Göçebe hayattaki kazaklarda evlilik yaş ortalaması erkeklerde 15-25 ve kızlarda ise 15-20'dir. İslami kurallara göre bir erkeğin dört kadınla evlenmesinin caiz olmasına rağmen göçebe hayattaki kazaklarda üç veya dört karısı olanlara ender rastlanmakla beraber iki karısı olanlara daha çok rastlanır.

5.1.7a.1.Kudalık söylesiv

Göçebe hayatta evlilik, evlenecek her iki gencin anne ve babalarının birbirlerinden hoşnut olmaları halinde gerçekleşir. Evlendirilmek istenen gençlerin fikirleri alınmaz. Buna rağmen hem genç kız hem de delikanlı anne-babalarına karşı gelmez.

5.1.7a.2. Öltiri Toy

Göçebe hayatta erkek tarafı kız istemeye giderken beraberinde bir kaç tane koyun, kuzu vs götürürler. Yine beraberlerinde getirdikleri bir çıt'a üki takarak oğlan annesi nişan yapılacak kızın başına bağlar. Böylece nişan yapılmış olur. Gelen koyunlar kesilir, sofralar kurulur, halk bu ziyafete davet edilir. Böylece halkın da rızası alınmış olur. Buna öltiri toy denir.

Yaklaşık bir iki ay kadar sonra erkek tarafı kız tarafını davet eder. Kız tarafı; kızın annesi, babası ve bir kaç aile büyüğü ile erkek tarafına gider. Bu sefer kızın apası beraberinde getirdiği çıt'ı erkeğin başına bağlar ve bu çıt'a üki takar. Adet üzere kız apasına köylek verilir, kuda'ya at bindirilir ve kaftan giydirilir. Kalın mal olarak -mali duruma göre- yüz kadar

koyun ve bir kısrak verilir. Bundan sonra artık her iki taraf da birbirlerine gidip gelmeye başlarlar. Olgunluk çağı geldiklerinde ise erkek tarafı kızı istemeye gelirler. Bu durumda kız tarafı düğün hazırlıkları için erkek tarafından yaklaşık 1 yıl süre ister. Evlenme günü kararlaştırıldıktan sonra düğün hazırlıklarına başlanır. Kız tarafının yaptığı bu hazırlığa casav denilir.

Abdüssamet Kaya'ya göre her iki tarafın da ölmüşlerinin ve hayatta olanlarının bu mutlu olay için rızalarının alınması için yapılan eğlence olan öltiri toy, Hızır Bek Gayretullah'a göre ise genç bir kıza nişan takmakla onu ölümle dirilik arasında bırakmış olunduğu düşüncesiyle nişan törenine öltiri denilmiştir.²⁰

5.1.7a.3. Cırtıs Toyu

Verilen 1 yıl sürenin ilk 5-6. ayında erkek tarafı cırtıs toy yapar. Bu toya gelen halk beraberinde değerli kumaşlar, at, deve koyun, vb hayvanları hediye olarak getirirler. Bu hediyeler yardım niteliğindedir. Yemekler yenilir, oyunlar oynanır ve dombıralar çertilir.

5.1.7a.4. Urın toy

Bir süre sonra küyev, annesi, aile büyükleri ve akrabalarından oluşan 5-6 kişilik bir kafile, beraberlerinde bir kaç koyun, kuzu vs hayvanlarla kız tarafına gitmek için yola koyulur. Avılın 300-400 mt dışında küyev ve küyev coldas kafileden ayrılır. Kafile yollarına devam ederek avıla ulaşır. Kız evine vardıklarında kızın yengelerinden biri veya kızın halası küyevle küyev coldasın yanlarına gider. Küyevin yanına geldiğinde küyevin atına binerek yalnız başına kız evine döner ve kızın annesine küyevin geldiğini bildirir. Kızın yengelerinden veya halalarından biri bir kase dolusu süt veya ayranı at üzerinde küyevin bulunduğu yere götürür. Buna ayak cügürter denir. Küyev sütü veya ayranı içtikten sonra, bu durum için hazırlamış olduğu hediyeyi verir. Yenge/hala damadı köye götürür ve kızın ağabeyinin, akrabasının veya komşusunun evine bırakır. O günün akşamı yemekler yenir.

²⁰ H.B.Gayretullah, a.g.e. sf: ?

Erkek tarafının beraberinde hediye olarak getirdikleri hayvanlara kade denir. Kızın aşiretinden başka bir aşiretten bir kaç kişi oyun kade adı altında bir eğlence düzenlemeye talip olur. Bir başka aşiretten hiç bir talip olmazsa, kızın aşiretinden birisi de bu eğlenceyi üstlenebilir. Koyunlar kesilir, yemekler hazırlanır ve halk bu ziyafete davet edilir. Bu toya oyun kade denir. Bütün bir gece, sabaha dek devam ettiği için bu eğlenceye tünge toy da denir. Damat ve gelin bu vesileyle birbirlerini görmüş olurlar. Gelin ve damat bu toyda biraraya gelmedikleri taktirde bu toy yapılmaz. Ama ziyafet yine de verilebilir. Artık damat kız evine rahatlıkla gidip gelebilir.

5.1.7a.5.Kız Tanısıv

Geleneklere göre evlenecek genç kız, kız arkadaşlarıyla beraber akrabalarına veda ziyaretine giderler. Akrabalarının evlerine vardıklarında boyunlarına sarılır, yüksek ve ağlamaklı bir sesle vedalaşırdı. Bu nazıma köris ve bu ayrılık merasimine de körsiv denir. Aynı zamanda genç kız, veda ziyareti için gittiği akrabalarına küçük hediyeler de götürür. Akrabaları da ona ziyafet vererek onu eğlendirir ve gönlünü alarak büyük hediyeler verirler.

5.1.7a.6.Kız Uzatatın toy

Verilen 1 yıllık süre dolduğunda erkek annesi, beraberinde getirdiği yirmidört kade ile birlikte kızı almaya gider. Bu kadeyi kız annesi sevdiği komşularına dağıtır. Erkek annesine ikramda bulunulur. Kız ailesi halkı davet ederek bir ziyafet verir. Ziyafetten sonra eğlenceler düzenlenir.

5.1.7a.7.Sarın

Eskiden gelin, yanında kız arkadaşları, halaları ve yengeleriyle üyün içerisinde otururdu. Üyün dışında ise iki erkek, at üzerinde dururlar, daha sonra karşılıklı olarak nazım şeklinde ve kendine özgü bir makamla ezgiler söylerlerdi. Buna sarın veya car-car denir. Bu ezgiyle kız tarafının kadınları, kızın baba ocağından ayrılacağı için etkilendiğini dile getirirken, erkekler ise teselli etmeye çalışırlardı.

5.1.7a.8.Nikah

Eğlenceler bittikten sonra özel olarak bir koyun kesilir, iki tarafın ileri gelenleri ile konu-komşuya bir ziyafet verilir ve bir din adamı dini usule göre nikah kıyar.

Bütün merasim bittikten sonra, sıra kızın evden çıkarılmasına gelir. Önce kızın çeyizleri toplanır. Kızın kaynanası çeyizi kontrol ettikten sonra bir kaç parçasını toplar. Böylece yük bozulmuş olur. Buna cük buzaz denir. Yük bozan kaynanaya hediye verilir. Ayrıca küyevin bütün akrabalarına halı, kilim, kumaş, seccade v.b. gibi hediyeler verilir ki buna kiyt denir.

Kızın annesi veya akrabalarından biri geline sarılıp ağlamaklı bir sesle veda körisi söyler. Eskiden yetenekli kızlar körisi irticalen söylemeye, yenilikler yaratmaya çalışırken, bir çokları başkalarından öğrenip ezberlemek zorunda kalırlardı.

Genç kız oldukça kalabalık bir kadınlar topluluğu önünde ve göz yaşları arasında ayrılır . Bu esnada küyev çıkmaz ve kayınatasının evinde bekler. Yengeleri küyeve yemek ikram eder, sonra küyev ceketini bırakıp ayrılır.

5.1.7a.9.Kelin Kelgen Toy

Evlenme merasiminin en sonuncusu olan bu toyda gelin erkek tarafının avılına gelirken avılın biraz dışında atından iner. Küyevin yengeleri veya halaları gelini karşılar ve başına bir salı bağlayarak çımıldık denilen bir perdeyi kızın önüne tutarlar. Küyevin yengeleri/ halaları gelini alarak küyevin küçük amcasının evine götürür. Bu sırada küyevin babasının evinde toy devam etmektedir.

5.1.7a.10.Betaşar

Toy bittikten sonra kayn'atasının ocağına ilk defa getirilirken geline gelinlik giydirilir, başına kırmızı salı örtüldükten sonra yengeleri veya eltileri tarafından kollarından tutularak getirilir. Gelin kapıdan girerken saygı ifadesi olarak selam verir. Daha sonra yengeleri/ eltilerinin yardımı

ile yüzü kapalı olarak ayakta durur. Bu arada bir erkek, gelinin önünde durarak, ucuna büyükçe mendiller, kumaş parçaları bağlanmış bir kırbaç veya değneği geline öğüt veren sözlerle sallamaya başlar. Buna betaşar denir. Gelin kendisine ikram edilen gelin tabağından yer ve tekrar otava döner.

Ertesi gün erkenden kayn'atasının evine gelir, kayn'apasına ve kayn'atasına hizmet etmeye başlar. Bazen 1-2 ay, bazen de hamile kalana dek başına bağlanmış olan salı ile dolaşır.

Düğün bittikten sonra gelin ve küyev, küyevin akrabaları tarafından sırayla her akşam konuk edilirler. Bu misafirlikler akrabalık derecesine göre 15 - 30 gün süreyle devam eder.

5.1.7b. İSTANBUL'DA, GÜNÜMÜZDE EVLİLİK

İstanbul'da yaşayan Kazaklar arasındaki evlilik yaş ortalaması her iki cins için de 19-27 arasında değişmektedir. İstanbul'daki kazaklar arasında tek eşlilik görülmektedir.

5.1.7b.1. Kudalık söyleşiv

Günümüzde erkek tarafından damat adayının annesi ve bir kaç kişi giderek usulüne göre -bugün formalite gereği- kızı ailesinden isterler. Buna kudalık söyleşiv denir. Kız ailesi kızlarına sormayı uygun bulduklarını söyleyerek erkek tarafına gün verir.

Kararlaştırılan gün geldiğinde damat adayı hariç erkek tarafının aile büyükleri kız tarafına giderler. Olumlu bir cevap verildiği takdirde kız tarafına sönke içerisinde kargıbay denilen hediyeler verilir. Bu hediyelerin toplamına korcun denir.

5.1.7b.2. Öltiri Toy

Öltiri geldikten sonra öltiri toy adı altında bir ziyafet düzenlenir. Konu-komşu ve akrabalar çağrılır, koyunlar kesilir, kız tarafından nişana gelen kadınlar şeker, kuru yemiş, sakız, bozuk para vb. saçarlar.

Buna çâşuv çâşmak denir. Daha sonra kız tarafı oturur ve bu sefer de erkek tarafından kadınlar onların üzerlerine çâşuv saçarlar. Çâşuv, bütün düğünlerde mutluluk ve sevinç sembolü olarak uygulanan bir gelenektir.

Nişan töreninden önce, şayet delikanlı ve genç kız nişan için karşılıklı birbirlerine elbise almak için anlaşmışlarsa, bu hediyelerin arasında genç kızın söz kesiminde giyineceği kıyafet de bulunur. Bu kıyafet genellikle abiye veya günlük kıyafetin bir türü de olabilir. Eskiden nişan yüzüğü takılması geleneği olmamasına rağmen, günümüzde, bir miktar hafif takı ile birlikte birbirine kurdela ile bağlı nişan yüzüklerinin genç çiftlerin parmaklarına takılması bir gelenek haline gelmiştir. Böylece her iki aile de birbirlerine kuda-kudagıy diye hitap edeceklerdir. O gün her iki tarafın da akrabaları ziyafete çağrılır ve dua okunur. Bu söyleşmede kız tarafına verilecek kalın mal'ın miktarı kararlaştırılabileceği gibi bu konu hiç konuşulmadan da nişan töreni yapılabilir.

Günümüzde aileler genellikle çok yakın oturdukları için birbirlerinden faydalanabilmektedir. Böylece bazan yaklaşık 200 kişiyi bulan misafirleri de ağırlayabilmek için iki-üç daire düğün için hazırlanır, eşyalar toplanır ve yerlere minderler serilir. Erkekler ve kadınlar ayrı ayrı odalarda otururlar. Nişan akşamı gençler birarada toplanırlar. Kazakça ölenler, kara ölenler söylenir, dombıralar çertilir, rock, pop müzik dinlenerek başlayan eğlence, bazan bir disco'da son bulur.

Aslında öltiri toy önemli olmasına rağmen eğlencelerin en küçüğüdür. Müzikli ve müziksiz oyunlar oynanır. Şarkılar söylenir. Geleneğe göre bu nişan ziyafetine damat gelmez. Bu törenle nişanlanılmış olunur ve bundan sonra kız, dünür tarafına mümkün olduğu kadar görünmemeye çalışır.

5.1.7b.3.Cırtıs Toyu

Öltiri ziyafetinden sonra uygun bir günde dünürler erkek tarafına gelirler. Erkek tarafının ailesi bir ziyafet vererek kalın malın bir kısmını kız tarafına verir. Erkek tarafı gelin gelmeden 15 - 20 gün önce cırtıs toy adı altında bir düğün ziyafeti düzenler. Bu toyda hiç kimse eli boş gelmez, kumaş, bilezik vb. şeyler getirirler. Akrabalar bu cırtıslık kumaşların üzerine maddi imkanlarına göre para tuttururlar. Toplanan paralar erkek tarafının düğün masraflarını karşılayacak miktarda olur. Bu toy bir yardımlaşma niteliğindedir.

Evlenme günü kararlaştırıldıktan sonra düğün hazırlıklarına başlanır. Kız tarafının yaptığı bu hazırlığa casav denilir. Bütün düğün hazırlıkları bittikten sonra, düğünden bir gün önce, çağırılacak kişilere bir kişi gönderilir, mali durumuna göre değişik sayılarda koyun kesilir. Koyun kesilirken akraba ve konu-komşunun yaşlıları çağırılarak koyunlara teker teker bata yapılması gelenektendir.

5.1.7b.4.Urın Toy

Cırtıs toyundan bir gün veya bir hafta sonra kız tarafından gün istenir. Verilen günde küyev, küyev coldası ve aile büyükleri ile birlikte kız tarafına gider. Küyev'le beraber bir miktar kalın mal ve kade götürülür. Kadınlar toplanıp kadeyi kendi usulüne göre üç grup halinde ayrı ayrı heybelere doldururlar. Buna korcun salıvı denir. Küyev, küyev coldası ve aile büyükleri ile birlikte varacakları avıl'a yaklaşıncaya, küyev, küyev coldası ile birlikte karşılayıcıların gelmesini beklerler, aile büyükleri ise doğru kudalarının evine giderler. Küyev kapıdan girerken kızın yengeleri tarafından kendisine süt veya ayran ikram edilir. Küyevin yanında hazır bulunan küyev coldası ise ikram edilen her süt için, sütü ikram eden kişiye bu durum için hazırlamış olduğu torbadan bazı hediyeler verir. O akşam eğlence düzenlenir. Bu eğlenceye tünğı toy da denir.

5.1.7b.5.Kız tanısiv

Gelenek icabı evlenecek genç kız, kız arkadaşlarıyla beraber akrabalarına veda ziyaretine giderler. Eskiden akrabalarının evlerine vardıklarında boyunlarına sarılır, yüksek ve ağlamaklı bir sesle vedalaşırdı. Bu nazıma köris ve bu ayrılık merasimine de körsiv denir. Aynı zamanda genç kız, veda ziyareti için gittiği akrabalarına küçük hediyeler de götürür. Akrabaları da ona ziyafet vererek onu eğlendirir ve gönlünü alarak büyük hediyeler verirler. Bu hediyeler evin beyaz eşya ihtiyacının büyük bir kısmını karşılar.

5.1.7b.6.Sarın

Kızın evden uğurlanırken yapılan bu tören günümüzde yapılmamaktadır.

5.1.7b.7.Nikah

Bütün eğlenceler bittikten sonra özel olarak bir koyun kesilir, iki tarafın ileri gelenleri ile konu-komşuya bir ziyafet verilir ve bir din adamı dini usule göre nikah kıyar. Büyükler gençlerin mutluluğu için , örneğin:

Toydarınız kuttu bolsun.

Toylarınız kutlu olsun.

Toy kılğan eki bala mutlu²¹ bolsun.

Toy yapılan iki genç mutlu olsun.

Dünyada kızıkka kisi toymaz.

Kişi dünyada iyiliğe doymaz.

Keler cıl cane toyun tagı bolsun.

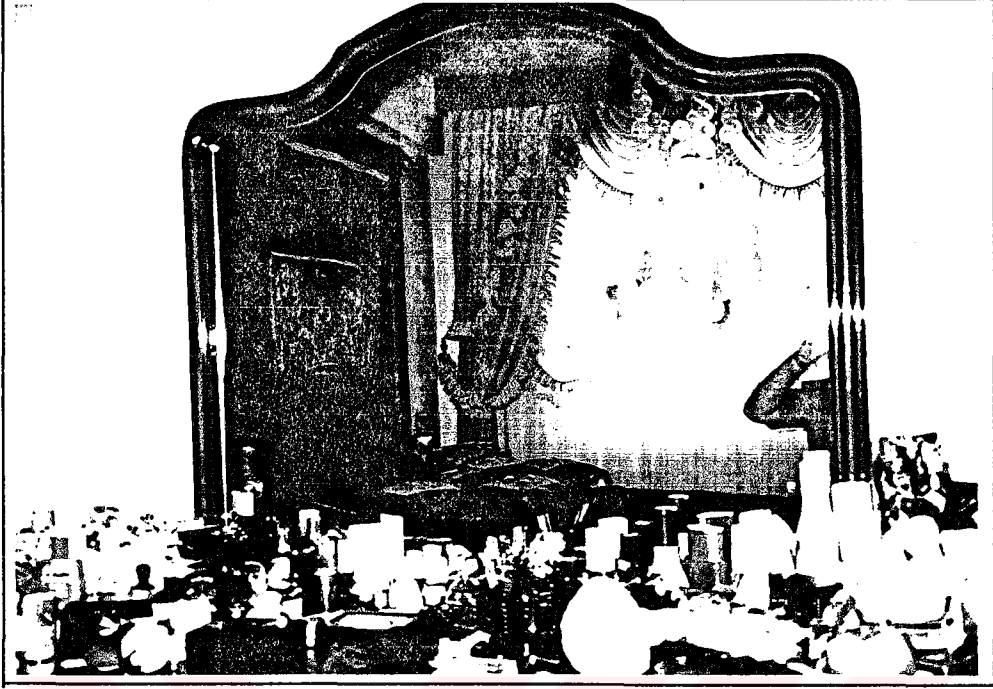
Gelecek yıl yine toyun olsun.

diye dua ederler.

Bütün merasim bittikten sonra, sıra kızın evden çıkarılmasına gelir. Önce kızın çeyizleri toplanır. Kızın kaynanası çeyizi kontrol ettikten sonra bir kaç parçasını toplar. Böylece yük bozulmuş olur. Buna cük buzar denir. Yük bozan kaynanaya hediye verilir. Ayrıca küyevin bütün akrabalarına halı, kilim, kumaş, seccade v.b. gibi hediyeler verilir ki buna kiyt denir. Dini nikah kıyıldıktan sonraki ertesi gün veya belirlenen bir günde resmi nikah kıyılması için nikah salonuna gidilir.

2121 "Mutlu" kelimesi,anadolu türkçesinden kazakçaya geçmiş bir kelimedir.

Kızın annesi veya akrabalarından biri geline sarılıp ağlamaklı bir sesle veda körisi söyler. Köris söyleyen kişiler körisi ya irticalen veya daha önce ezberlemiş oldukları sözleri söylerler.

Genç kız oldukça kalabalık bir topluluk önünde ve göz yaşları arasında ayrılır . Bu esnada küyev çıkmaz ve kayn'atasının evinde bekler. Yengeleri küyeve yemek ikram eder, sonra küyev ceketini bırakıp ayrılır.

5.1.7b.8.Kelin Tüsken Toy

Evlenme merasiminin en sonuncusu olan bu toyda gelin gelmeden önce bir fotoğraf stüdyosuna gidilir. Önce küyev ve küyev tarafının akrabaları fotoğraf çekinirler. Daha sonra gelin ve gelin tarafının akrabaları fotoğraf çekinirler. Son olarak ta her iki tarafın da akrabaları birleşerek fotoğraf çekinirler. Bazı düğünlerde gelin, ayakkabısının altına imza attırmayı ihmal etmez. O gün koyunlar kesilir, halk toplanır ve diğer düğünlerde olduğundan daha fazla şarkılar, türküler söylenir.

5.1.7b.9. Betaşar

Gelin kayn'atasının ocağına başına kırmızı salı örtüldükten sonra yengeleri veya eltileri tarafından kollarından tutularak getirilir. Kapıdan girerken saygı ifadesi olarak selam verir. Daha sonra yengeleri/ eltilerinin yardımı ile yüzü kapalı olarak ayakta durur. Bu arada bir erkek, gelinin önünde durarak, ucuna büyükçe mendiller, kumaş parçaları bağlanmış bir kırbacı veya değneği geline ögüt veren sözlerle sallamaya başlar. Buna betaşar denir. Betaşar artık, eskiden olduğu gibi irticalen söylenmez, sözler bir defterde veya bir kağıt parçasında toplanmıştır.

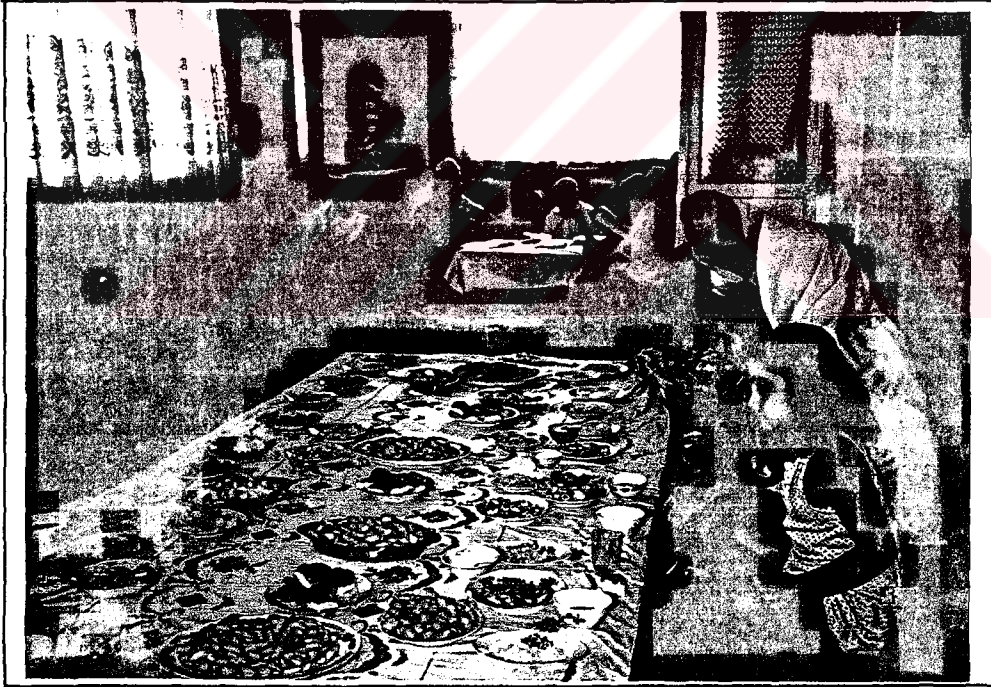
Düğün bittikten sonra gelin ve küyev, küyevin akrabaları tarafından sırayla her akşam konuk edilirler. Bu misafirlikler akrabalık derecesine göre 15 - 30 gün süreyle devam eder.

5.1.8. ÖLÜM

Birisi hayata gözlerini yumduğu zaman ölümü ağızdan ağıza, telefonla veya kapı kapı dolaşarak akrabalara duyurulur ve cenazenin kaldırılacağı bildirilir. Ölünün akrabaları ve konu-komşu hemen toplanır, evi düzene sokar, ölünün yakınları teskin edici sözlerle ölü sahibini teselli etmeye çalışırlar. Cenaze kalkana dek sessiz bir ağlama duyulur. Bu esnada kadınlar ölü evinde otururlar ve köris söyleyerek üzüntüyü paylaşmaya çalışırlar. Ölünün ailesi başsağılığına gelenleri köris ilekarşılar.

Cenaze çıkmadan önce ölen kişinin yakın akrabaları ölü evine akçay ve yemek götürürler. Bunun yanında hamur işi yapılır. Ölü evinde hiç yemek pişirilmez. Her başsağılığına gelene sofrası kurulur.

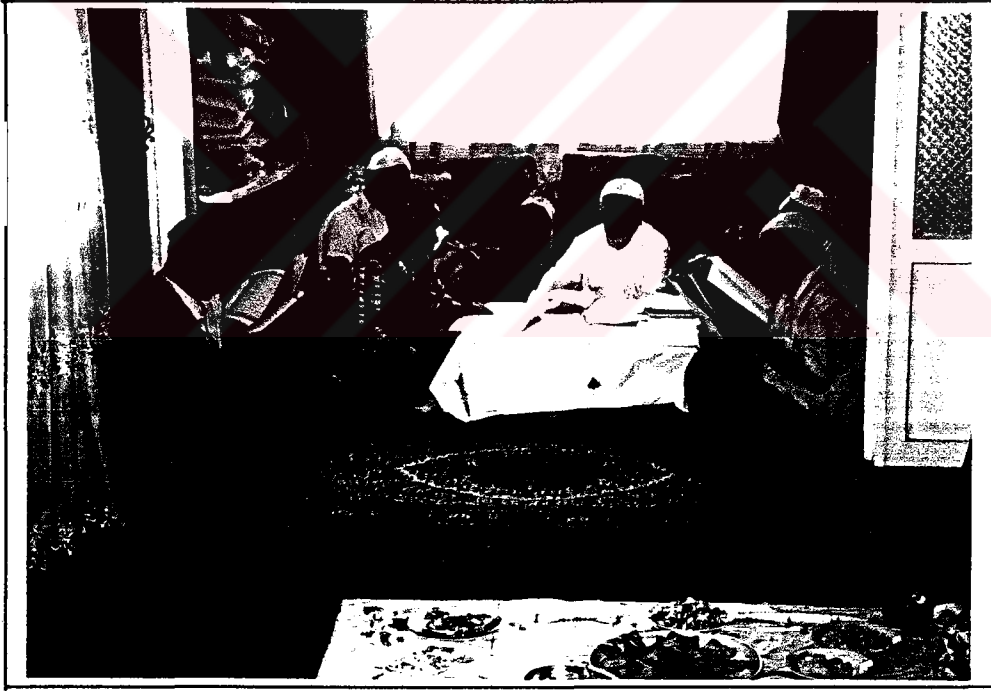

Cenaze; ölen kişi eğer daha önce vasiyet ettiyse, vasiyet ettiği kişilerce, vasiyet etmediyse genellikle akraba veya uygun görülen üç veya yedi kişi tarafından yıkanır. Cenaze yıkanıp kefene sarıldıktan sonra cenaze sahiplerinin mali durumlarına göre para, elbiselik kumaş v.b gibi şeyler ölüyü yıkayanlara verilir. Eskiden ölen kişi zengin olduğu takdirde ölünün üzerine cambi konurdu. Daha sonra bu cambi ve at, öküz, bir veya birkaç koyun cenaze namazını kıldıran hocaya verilirdi.

Kazaklar sağlıklarında; öldükten sonra dağıtılması için elbiselik kumaş, giyim eşyaları, havlu, seccade v.b. bulunan bir sandık hazırlarlar. Bu sandıktaki eşyalar ölüm sonrası cenazeyi yıkayanlara verilir.

Cenaze defn' olunduktan sonra erkekler sırasıyla her gün toplam 30 cüz okumak suretiyle bir hatim indirirler. Yedi gün boyunca gece gündüz Kur'an okunur. Aynı akşam koyun kesilir. Bu koyunlar ölünün akrabaları ve dünürleri tarafından toplanan paralar ile satın alınır. Kadınlar ise ölü evine maddi yardım olsun diye aralarında para toplayarak bu paraları bir zarf içerisine koyarak ölü sahibine verirler. Buna bata denir. Yedinci güne kadar her aile ölü sahibi aileyi yemeğe çağırır. Yedinci günden sonra ölünün eşi misafirlige gittiğinde misafirlige gittiği her yer kendisine beyaz bir kumaş verir. Bu, gelinin erkek tarafına giderken götürdüğü kumaş ile aynıdır. Ölünün kırkı çıkana kadar her cuma ölü evinde hatim indirilir.

Eskiden ölünün yıkandığı yere taş dizilir, buğday veya arpa ekilirdi. Bu yer 40 gün boyunca ışıklandırılırdı. Böylece çocuklar burada ölü yıkandığını anlarlar ve uzak dururlardı. Bu gün ise ölen kişi bir caminin gasilhanesinde yıkanır. Ev sahibi ölünün hayrına bir zarfın içerisinde iskat verir.

Cenazenin evden çıkarılmasından itibaren herkes ölen kişinin evini ziyaret ederek teselli sözleri söyler, ruhuna Kur'an'dan ayetler okurlar. Ayrıca ölümün yedinci ve kırkinci günlerinde koyun kesilerek hatim indirmek suretiyle iki kez ziyafet verilir. Hatim indirenlere seccade, gömlek, para vb. şeyler verilir.

5.1.8.1. Tul

İslamiyetin kabulünden önce şamanizm dinine göre ölünün ayakkabısından başlığına kadar bütün giysileri üyün bir yerinde bir eyerin üzerine kukla yapılarak konulurdu ki buna tul denir. Göç esnasında bu tul at üzerine koyularak göç kafilesinin önüne yedeklenirdi. Göç hareket ederken ve yol boyunca uğranan her köyde bu atın yanında bulunan kadınlar davis söylerlerdi. İslamiyetin kabulüyle bu gelenek ortadan kalkmıştır.

5.1.8.2. Coktav

Halen göçebe hayatta devam eden geleneklerden biri olan cokatav, bir kişinin hayata gözlerini yumduğu andan itibaren yıl dönümüne dek sürdürülür. Bu cokatav iki şekilde uygulanır. Birinci şekli, ölen kişinin ailesi tarafından yüksek sesle uygulanır ki buna körıs denir. İkinci şekli ise eskiden özellikle belli başlı kişiler için söylenirdi. Hocalar tarafından dini esasları anlatan sözlü ezgiler öğretilen ve cımıldık adı verilen bir örtü ile örtünen kadınlar -ölen kişinin kızı, amca kızı, gelini vs.- tarafından kendine özgü bir ezgiyle ve düzenli bir şekilde zayıf seslerle söylenirdi ki buna da davis denir ve bu sadece ölüye özgü olup eve baş sağlığına birisi geldiği zaman ve cenaze merasimleri esnasında söylenirdi. Bazen yetenekli kadınların besteleyip okudukları görüldüğü gibi bazen de bir ozan tarafından destan olarak yazılır ve kadınlar tarafından okunurdu.

5.1.8.3. Cıldık

Bir kişinin ölümünün yıl dönümünde yapılan ve aynı zamanda ölünün en son merasimine cıldık veya as merasimi denir. Eskiden bir yıl içerisinde birden fazla kişi ölmüşse hepsi için büyük çapta bir merasim yapıldığı da görüldü. Bu merasim için dost ve akrabalar maddi ve

manevi yardımlarda bulunurlar. Merasim için toplanan hafızlar bir kaç hatim indirirler. Ayrıca bütün konuklar sıra ile ölü sahibinin evine giderler. İçlerinden biri Kur'an'dan bir kaç ayet veya fatiha suresini okur.

Ölü sahibinin evinde çoğu zaman kadınlar bulunur. Her gelen kadın ağıt söyleyerek içeri girer ve birisi Kur'an'dan ayet veya fatiha suresini okumadıkça ağıt durmaz. Aynı zamanda merasim boyunca dönüşümlü olarak ikiye ikiye davas devam ettirilir. Ancak Kur'an okunacağı bildirildiği takdirde davis söylemeye ara verilir ve Kur'an okunduktan sonra davis söylemeye devam edilir.

6. KAZAK TÜRKLERİNDE "AYTIS" GELENEĞİ

Aytis, Kazak halkının yaşantısını belgeleyen, halk edebiyatının bir parçasıdır. Halkın sevinci, üzüntüsü, siyasal-ekonomik yaşantısı, medeniyeti, ideolojisi, örf-adeti, bütün önemli şahsiyetlerin birlik ve beraberlikleri, tartışmaları aytılara konu olur. Bundan dolayı aytis bir çok dala ayrılır. Bu dalların hepsi de halkın yaşantısının gerçeklerini ortaya koyar.

Aytis, kazakların eskiden beri süregelen sözlü edebiyatında geniş bir yer kaplamaktadır. Fakat 19. yüzyıldan önceki aytılar (bedik, car-car, akbala, bozdak, vd.) günümüze kadar çok az ulaşmış ve şairleri unutulmuş aytılardır. Bozulmadan, en iyi şekilde muhafaza edilen aytılar, 19. yüzyıl aytılarıdır. Bunların çoğunluğu bugüne kadar basılmamıştır ve bu aytıların şairleri bellidir. Orınbay, Sartanbay, Toğan, Söce, Kempirbay, bu dönem şairlerine birer örnektir.

Aytis, "ayt " sözcüğünden türemiş ve iki kişinin karşılıklı söyleşmesi anlamına gelen bir kelimedir. Bu söyleşi, kazaklar arasında çok görülür. Aytis bazan tartışma, atışma manasında da kullanılır.

Kazak yaşantısında yazılı edebiyat doğmadan önce, şaire "akın " ünvanı ilk kez aytılarda verilmiştir.

Şair, bütün şairlik gücünü büyük topluluklarda göstermek zorundadır. Rakipleri ile yarışarak çoğunluğun oyunu alır. Eğer yarışta kazanırsa, o topluluk akınlık ünvanını kendisine verir.

Kazakların eski adetlerine göre, yarışa katılan at da aytisa katılan akın da kendileri için değil halk için yarışır. Şampiyonluk için yarışan at kazandığı taktirde sadece at sahibi değil at sahibinin ahalisi de bu şampiyonluğa ortak olur. Yarışmada kazanan at sahibi, kendi adı ile değil bağlı olduğu boyun ismi ile anılır. Akın da aynı durumla karşı karşıyadır. Kazak adetlerine göre aytısacak akınların her biri kendi ahalisini daha yüksek göstermeye çalışır, diğer akının ahalisini kötüler, eksliğini, yanlışını açığını göstermeye çalışır. Bundan dolayı bir toplumun şanı, şerefi söz konusu olduğu için akın, önce kendi ahalisi tarafında sınanır, daha sonra zorlu aytislara gönderilir.

Akın olmak isteyen kişiler, şairlik gücünü önce küçük davetlerde, gençler arasında yapılan eğlencelerde, vb. ortamlarda gösterip geliştirirler. Kendi ahalisinin ölçüsünde şair diye tanınıp yetindikten sonra büyük aytislara katılabilir. Aytısın bir başka özelliği de ezberleme ve hazır şarkının az olmasıdır. Aytısın sözlerini söyleyen şairler, sözleri irticalen söylerler. Aytısacak iki akın, aytisa seçilmeden önce hangi konuda aytısacaklarını çoğunlukla bilmezler.

Aytıs, önce selamlaşma, hal hatır sorma şeklinde başlar. Daha sonra ise akınlar değişik taktiklerle birbirlerinin bazı özelliklerini öğrenmeye çalışırlar. Tabii ki aytisa seçilen akınlar, günlerce önce rakiplerinin hassas noktalarını düşünürler. Aytıs esnasında bazen bu düşünceler birbirini tutmaz, rakibi o kişiyi başka yöne yönleltebilir. Beklenmeyen bir soruya hazır cevap veremeyen kimse akın değildir. Onun için her aytisa seçilen akın seçilmeden önce ezbere şarkılara güvenmeden, kendini beklenmedik sorulara hazırlar. Şairin topluluk gözünde iyi bir şair olarak tanınması bunun gibi hazır cevap oluşu, sözlerinin etkileyici oluşu ileldir.

Kazak edebiyatı tarihine baktığımız zaman aytısın bir kaç kola ayrıldığını görürüz. Bunları açıklayalım :

CAR CAR AYTIS : Aytısın eski bir türüdür. Düğünde kız evlendirilmeden önce, düğün sona ererken delikanlı, evlenecek kızın oturduğu eve gelip yüz örtüsünü dürerek şarkıyla vedalaşır. Gencin vedalaşıp söylediği her dörtlüğe evlenecek kız cevap verir. Genç, gittiği yerde babasının yerini kaynatasının, annesinin yerini kaynanasının...

tutacağını, bunu kendine dert etmemesi gerektiğini söyleyerek kızı teselli etmeye çalışır. Kız ise erkek tarafından hiç bir kimsenin öz anne, baba, kardeşlerinin yerini tutamayacağını söyler.

KAYIMDASUV AYTIS : Aytısın bir başka türüdür. Kız ile delikanlının şarkı ile birbirleriyle şakalaşmalarıdır. Bu tür aytılar çoğunlukla önceden halk arasında söylenen şarkılardan oluşur. Aytıs esnasında terkibe göre bazı yerler çıkarılarak yer değiştirilebilir. Kayımdasuv aytısın başlangıcı, kız ile delikanlının gençlik günleri ile başlamasına rağmen, sonunun güncel hayat ve önemli dünyevi meselelere dönüştüğüne sıkça rastlanır.

CUMBAK AYTIS : Bu aytıs iki türdür. Birinci türünde iki akın cumbaksız atılır. Arada bir biri cumbak sorar, diğeri ise cevaplar. İkinci türünde ise aytıs cumbakla başlar ve cumbakla biter.

BEDİK : Şaman dininde baksılar insanlara ve hayvanlara musallat olan hastalıkların bir sahibi, tanrısı olduğuna inanırlardı. Hastalık iki şekilde tedavi edilirdi. Birinci şeklinde hastalığı yalnız baksı tedavi ederdi. İkinci şeklinde ise tedaviye halktan bir grup iştirak ederdi ki bu tedavi şekline bedik denir. Bu tedavide hasta ortaya alınır, toplanan halk iki taraftan aytıs şeklinde şarkılar söyleyerek hastalığın sahibine yalvarırlardı. Günümüzde ise islamiyetin de etkisiyle unutulmuş olan bu gelenek gençler arasında bir eğlenceye dönüşmüştür.²²

7. KAZAKLARIN COKTAV CIRLARI

Coktav bir insan öldükten sonra söylenen bir ağıttır. Bir yıl boyunca söylenir. Coktav cırları genellikle genç yaşta , umulmadık bir anda ölen veya amansız bir hastalıktan ölen kişiler için söylenir, alelade kişiler için söylenmez. Bilinen üç türlü cokatav vardır :

- 1) Ölenin çocukları -özellikle kızları- tarafından söylenenler,
- 2) Ölenin annesi veya eşi tarafından söylenenler,
- 3) Ünlü bir akın-cırav tarafından söylenenler.

²² Kazak Halk Edebiyatı-Aytıs, Almata 1990, Birinci Cilt, Kazak S.S.C. İlim Akademisi, Cazıvşu Matbaası, sf.5,

Günümüzde cektavların küy cektav, en cektav, cır cektav gibi türleri de olduğu bilinmektedir. Akınlar tarafından söylenen cektavlar ölen kişinin yedisı, kırkı ve yıllığı çıktığı zaman söylenir. Yas tutanlar ölen kişiyi özlediklerinde sesli bir şekilde cektav söylerler. Ölüm haberini geç alan önemli kişiler geldiğinde cektavın arasına onların da adı katılır. Cektav söyleyecek olan grup kara bir cıbnılığın içine girerek hep bir ağızdan hüzünlü bir sesle cektav söylerler.²³

8. KAZAK TÜRKLERİNDE ŞİİR

Kazak türklerinde şaire akın, şiire ölen, cır, mısra'a avız, ağız, kafiye kısıyn, ve kıt'aya da şuvmak denir.

Dünyaya gözünü açan her kazak çocuk örf ve adetlerinin icabı, zaman içinde birer şair olarak yetişir. Erkeklerin bütün hayatları boyunca örf ve adete göre şarkı, türkü söyleme mecburiyetleri vardır. Ancak kadınları bu konuda daha kabiliyetli kılmaya zorlayan hususlar bütün kızların evlendikleri zaman baba ocağından ayrılırken körıs söyleyerek vedalaşmaları ve ölenlerin arkasından söylenen cektavların yine kadınlar tarafından söylenmesidir. Bu gibi zorlayıcı hususlar, kadınları ister istemez birer şair olmaya mecbur etmektedir.

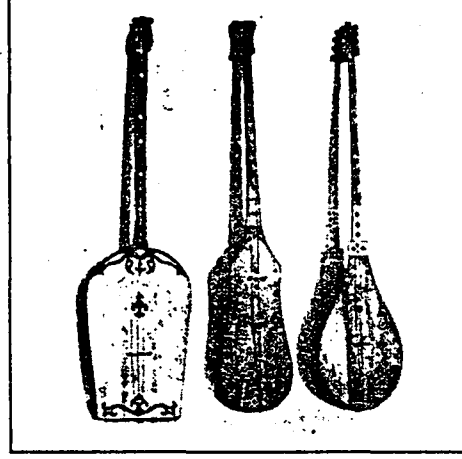
Kazak türklerinde şiir, genellikle iki vezinde yazılır ve söylenir. Ölen denilen halk türküsü, dört mısralı, onbir hecelidir. Cır adı verilen nazım türü ise dört mısralı, yedi heceli olup üçüncü mısraı yine serbesttir. Bu vezindeki nazımlar, genellikle ağıt olarak veya acı bir olayı destan halinde dile getirmek için söylenir. Kadınlar tarafından söylenen cektav, davıs veya körıs bu vezinle söylenir. Şiirlerin bu iki şekinden başka altılı ve sekizli mısralar halinde ve aynı zamanda çift kafiye olarak söylenen çeşitleri de vardır. Bütün bunlara ilaveten takpak, terme ve tolgav adı verilen türleri de vardır. Her türlü şiirde kafiye tutturmak için konu dışı sözler kullanılabilir. Eğer konu dışı sözler kullanılmışsa, bu durum kazaklar arasında o şairin bilgisizliği ve acizliği olarak yorumlanır. Fakat bu sahada çok kabiliyetli akınlar, konu ile ilgili sözlerle kafiye yaparak hünelerini gösterirler.²⁴

²³ Car Car Toy Kitabı, Almata, 1978

²⁴ H. Altay, a.g.e.

9. KAZAK HALK SAZLARI

Dombıra : Kazaklarda en yaygın olarak kullanılan mızraplı bir çalgıdır. Mızrap yerine parmaklar kullanılır. İki tellidir ve telleri kirişten yapılmıştır. Ünison, tam dörtlü ve tam beşli olmak üzere üç türlü akord şekli vardır.

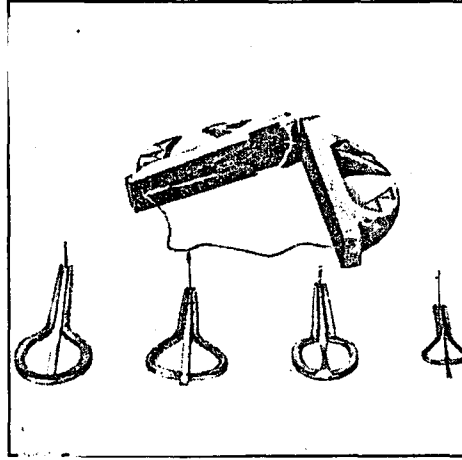

Sıbzıgı : Üflemeli bir çalgıdır. Üç ses deliği vardır. Ağaçtan ve kamıştan yapılanları vardır.

Cetigen: Yedi telli ve mızraplı bir çalgıdır. Mızrap yerine parmaklar kullanılır. Burgusuz olup tellerin altında bulunan aşık kemiklerinin ileri geri hareket ettirilmesiyle akord edilir.

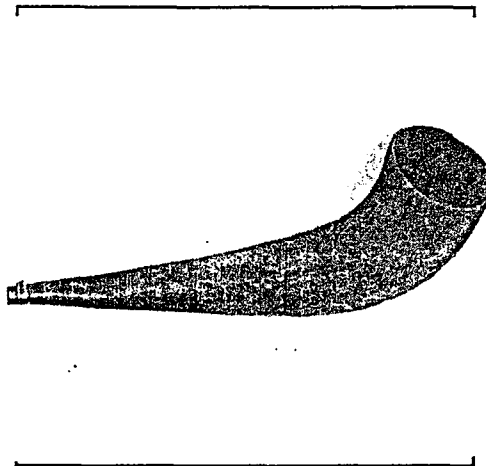

Şan kopuz : Eski bir çalgıdır. Üflenerek, ağız akustiği de kullanılarak ses elde edilir. Parmaklar mızrap gibi kullanılır.

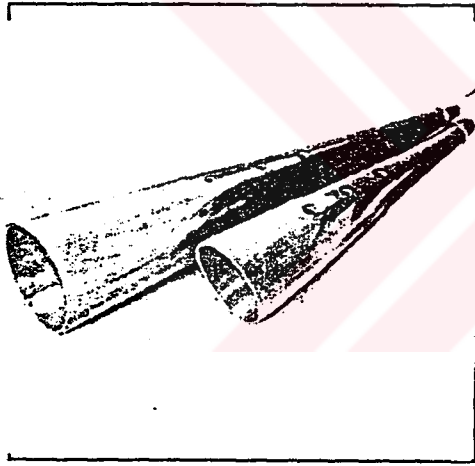

Saz sırnay : Üflemeli bir çalgıdır. Pişmiş topraktan yapılmıştır ve 6 deliklidir.

Müyiz sırnay : Dilli ve üflemeli bir çalgıdır. Üç ses deliği vardır. Bugün kullanılmamaktadır.

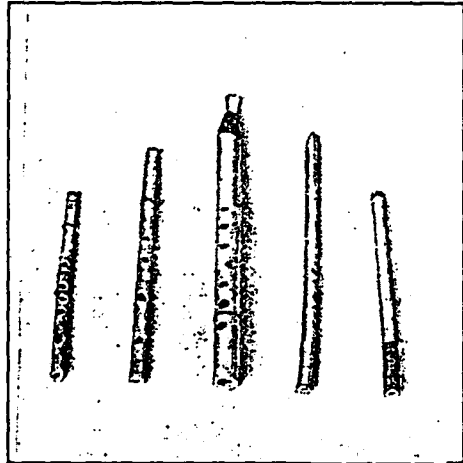

Kıl kobız : Yayla çalınan, iki telli, eski bir çalgıdır. Halk arasındaki menkıbelere bakılırsa kobız 8. yüzyılda yaşamış olan küy atası Korkut (Dede) tarafından icad edilmiştir. Genellikle baksılar kullanmıştır.

Uran : İki boynuzdan meydana gelen üflemeli bir çalgıdır. Her uzunlukta olabilir. Her iki boynuzda üçer ses deliği vardır. Özellikle savaş zamanında çalınır.

Kamış sırnay : Dilli ve üflemeli bir çalgıdır. Kamıştan yapılır. Genellikle gençler tarafından çalınır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ALTAY, Halife, "Anayurt'tan Anadolu'ya" , Kültür Bakanlığı Yayınları, Modern Matbaa, Ankara 1977.
- ALTAY, Halife, "Estelikterim (Anılarım)", Otağ Matbaası, İstanbul 1980.
- ANDREWS, P. Alford, "Türkiye'de Etnik Gruplar", Ant Yayınları, İstanbul 1992.
- BAHATOV, Bekmurat; KIDIROV, Cüsip, "Car Car -Toy Kitabı", Calın Matbaası, Almata 1978.
- "Büyük Larousse" , cild 13, Milliyet Gazetecilik A.Ş. Yayınları , İstanbul 1993.
- "Büyük Türkeli" (1985-1986), Büyük Türkeli Yayınları: 9, İstanbul 1986.
- "Doğu Türkistan" , sayı:9, İstanbul 1981.
- ENGİN, Muhabay-AGI, Ferit, v.d: "Kazak ve Tatar Türkleri" , Boğaziçi Yayınları :35, İstanbul 1976.
- GAYRETULLAH, Hızır Bek, "Altaylarda Kanlı Günler", Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1977.
- HAVILAND, a. William, "Cultural Anthropology", CBS Publishing, Newyork 1983.
- "Kazak Halk Edebiyatı", Kazak S.S.C İlim Akademisi Yayınları, Cazuvşı Matbaası, Almata 1990.
- LIAS, Godfrey, "Göç", Çevr: Mehmet Çağrı, 4.baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.
- SARIBAEV, Bolat, "Kazakların Müzik Aletleri" , Almata 1978.
- SVANBERG, Ingvar, "Kazak Refugees in Turkey; A study of Cultural Persistence and Social Change", Almqvist & Wiksell International, Uppsala 1989.

TINIŞBAYOĞLU, Muhammedcan, "Kırgız Tarihi Materyalleri" ,
Kazakskago, Naroda 1925.

TÜRKDOĞAN, Orhan, "Salihli'de Türkistan Göçmenlerinin Yerleşmeleri",
 Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1969.

"Türkçe Sözlük" ,Türk Dil Kurumu, Milliyet yayınları, İstanbul 1992.

"Uyanış", sayı:6, Uğur Ofset Matbaası, İzmir 1985.

YÜCEL, M. Celalettin, "Dış Türkler", Hun yayınları, İstanbul 1977.

KİŞİSEL GÖRÜŞMELER

Aksel, Aydın	İstanbul	1993
Akyol, A.Sevinç	İstanbul	1993
Akyol, Gülcan	İstanbul	1993
Akyol, Melikanser.....	İstanbul	1993
Akçalı, Zeynep.....	İstanbul	1993
Akyol, Nuray.....	İstanbul	1993
Akyol, Zeynep.....	İstanbul	1993
Akyol, Züleyha.....	İstanbul	1993
Altay, Halife.....	İstanbul	1993
....., Asiye.....	İstanbul	1993
Çakmak, Cemile	İstanbul	1993
Çakmak, Fevziye.....	İstanbul	1993
Çakmak, Kahraman	İstanbul	1993
Çakmak, Kanay	İstanbul	1993
Çakmak, Musa	İstanbul	1993
Demir, Eymen	İstanbul	1993
Engin, Gülay	İstanbul	1993
Gökay, Iskender	İstanbul	1993
Kaya, Bibiy	İstanbul	1993
Kaya, Ömer	İstanbul	1993
Kesici, Mustafa.....	İstanbul	1993
Kesici, Zeynel	İstanbul	1993
Kırgızlı, Selime	İstanbul	1993
Malkoç, Abdülislam	İstanbul	1993
Ospanbek, Elmes.....	İstanbul	1993
Polat , Hacı Arabbay	İstanbul	1993
Polat, Hacı Bahrettin	İstanbul	1993
Polat, Uruzkal	İstanbul	1993
Satıcı, Eyimhan	İstanbul	1993
Sevinç, Eyüp	İstanbul	1993
Ünalın, Ziyacan	İstanbul	1993
Yerli, Mezkure.....	İstanbul	1993
Yigit, Ömer.....	İstanbul	1993

♩:110

ÆLDİY ÆLDİY AK BÖPEM

Æl diy æl diy ak bö pem ak be sik ke
 cat bö pem Æl diy æl diy a ba yım
 at ga ki lem ca ba yın se nin çe şen
 kı dır ma kay dan iz dep ta ba yın
 el diy ey el diy ey

♩ : 60

AVADA UŞIP CÜRGEN

A va da u şıp cür gen a la kar ga

be re yin ö leñ ay tıp a ğa lar gay ay

At ten Al tay kök ca san

kel mey d'av uy kım oy la sam ber me sem

ö leñ ay tıp a ğa lar ga

ke le di ki na ko yıp ba la lar ga yay

at ten Al tay kök ca san

kel mey d'av uy kım oy la sam

KAR'ÖLENGE

74

Kar' ö len ge kel gen de

tok ta lar ma şın cü yi rik tin

ba sı nan nok t'a lar ma ce t'A ral

ce rim ay sa ğın dim e lim ay

ayt de gen de ö leñ di

ko ya ber mey

kün d'o sın day me re ke top bo lar ma

ce t'A ral ce rim ay sa ğın dim

e lim ay

♩: 120

KARA CORGA

KAMACAY

♩ :118

Ba sin da Ka ma cay' dñ bir tal ü kı
ay n lıp Ka ma cay 'dan bol dım kül ki
bol dım kül ki Ay n lıp
Ka ma cay 'dan tur ga nım da ke le di
key ce rim nen o yın kül ki o yın kül
ki Ah hav hay li li lil la
lil la li li la Ka ma cay Kal 'dav ke yin
səv let a yım səv let a yım

:54

DÜNYE

Dün ye oy lap tursam calgane ken kül megen oy na ma gan
kal gan e ken ba la lar tir çi lik te
kü lüp oy na bo la dı öl gen ne son ka ran gi tün

:91

SATAM SATAM DEÜÇEDİN

Sa tam sa tam' dev çe din sat tın e kem
ay yov me ni se tip ol cz ge
bat tın e kem ay yov ak o tı vım
tik ken cer a yıl gı yıl e yov
be re min dep ko yup tu e kem bu yıl
ey yov ey sev lim ay koş a man bol
av lum ay

♩: 85

CILKAYDAYMIN KÜŞKENDE

Cil kaydaymın köş ken de ak ta banmen ca man cak sı bolmay dav

mak ta gan men ay e ki cas tım süyme si

ne si ki zik ne ke ki yıp bo sa ğa at ta gan men ay

ey ey böpem ke yin kal gan e lim d'ay kö rer me kem ay

ey ey böpem ke yin kal gan a na şım ke ler me ken ay

♩: 100

BETAŞAR

Bar a vil dın sæ ni bop duv ma nı bop æ ni bop ke lin ke lin ke lip tur

kelin biz ge kö rik nur Al dıñ da ğı col sa ğan Kut tı bol sın ke lin şek

At tap kır gen bo sa ğañ Mik tı bol sın ke lin şek

p: 68

KÖRİS

EY EY BÖPEM

Cılık'aydaymın köşkünde aktabanmen
 Caman caksı bolmaydav maktaganmen (ay)
 Eki castıñ süymese nesi kızık
 Neke kıyıp bosağa attaganmen (ay)

Æy æy böpem keyin kalgan elimdi (ay) körer me'kem
 Æy æy böpem keyin kalgan anaşım (ay) keler me'ken

Tuvgan cerdin sağınıp topırağın
 Köz aldımnan ketpeydi sol turağım (ay)
 Añsaganda ayavlı ata anamdı
 Ak böpemdi ayalap otıramın (ay)

Æy æy böpem keyin kalgan elimdi (ay) körer me'kem
 Æy æy böpem keyin kalgan anaşım (ay) keler me'ken

İki gencin birbirlerini sevmediği halde, nikah kıymalarının
 anlamsızlığı ile anne, baba ve yurt özlemi dile getirilir..

AVADA UŞIP CÜRGEN

Avada uşip cürgen ala karga
Bereyin öleñ aytıp aǵalargay (ay)

Atten Altay kök casan
Kelmeyd'av uykım oylasam

Bermesem öleñ aytıp aǵalarga
Keledi kına koyıp balalargay (ay)

Atten Altay kök casan
Kelmeyd'av uykım oylasam

Eve gelen misafirlere gösterilen hürmeti ezgi ile ifade edilmiştir.

KAR'ÖLENGE KELGENDE

Kar'ölenge kelgende toktalar ma?
Şın cüyüriktin basınan noktalar ma?

Cet'Aral cerim (ay)
Sağındım elim (ay)

Ayt degende öleñdi koya bermey
Künd'osınday mereke top bolar ma?

Cet'Aral cerim (ay)
Sağındım elim (ay)

Yurt özlemi dile getirilmiştir.

DÜNYE

Dünye oylap tursam calgan eken
Külmegen oynamagan kalgan eken
Balalar tirçilikte külüp oyna
Boladı ölgennen son karangı tün

Yaşamaktan zevk alınması öğütlenmektedir.

KAMACAY

Basında Kamacay'diñ bir tal üki
Ayrılıp Kamacay'dan boldım külki
Ayrılıp Kamacay'dan turganımda
Keledi kaycerimnen oyun külki

Ah hav hay lili lil la lil la la lili la
Kamacay Kald'av keyin sævletayım

Kolında Kamacay'diñ altın cüzik
Kamacay otırma'ken közin süzip
Körmese cartı sağat tura'lmavş'ed
Apırmay ketti me'ken küder üzip

Ah hav hay lili lil la lil la la lili la
Kamacay Kald'av keyin sævletayım

Sevgiliden ayrılmanın getirdiği pişmanlığı ve hasreti dile
getirmektedir.

CAR CAR

Erkekler

Bir tolarsak bir tobik sanda bolar car car
 Sibdir sibdir capırak talda bolar car car
 Ækem ay dep cılama baykus kızdar car car
 Æk'ornına kay'natañ onda bolar car car

Kızlar

Cazgıturi akşa kar cavmak kayda car car
 Kulin tayday aykaskan oñ cak kayda car car
 Kanşa caksı bolsa da kayın ata car car
 Aynalayın ækemdey bolmak kayda car car

Erkekler

Bir tolarsak bir tobik sanda bolar car car
 Sibdir sibdir capırak talda bolar car car
 Şeşem ay dep cılama baykus kızdar car car
 Şeş'ornına kay'neneñ onda bolar car car

Kızlar

Cazgıturi akşa kar cavmak kayda car car
 Kulin tayday aykaskan oñ cak kayda car car
 Kanşa cakin bolsa da kay'nenemiz car car
 Aynalayın şeşemdey bolmak kayda car car

Erkekler

Bir tolarsak bir tobik sanda bolar car car
 Sibdir sibdir capirak talda bolar car car
 Ağam ay dep cılama baykus kızdar car car
 Ağ'ornına kay'nagañ onda bolar car car

Kızlar

Cazgituri akşa kar cavmak kayda car car
 Kulin tayday aykaskan oñ cak kayda car car
 Kanşa caksı bolsa da kay'nağamız car car
 Aynalayın ağamday bolmak kayda car car

Erkekler

Bir tolarsak bir tobik sanda bolar car car
 Sibdir sibdir capirak talda bolar car car
 Cengem ay dep cılama baykus kızdar car car
 Ceng'ornına abısın onda bolar car car

Kızlar

Cazgituri akşa kar cavmak kayda car car
 Kulin tayday aykaskan oñ cak kayda car car
 Kanşa caksı bolsa da abısınım car car
 Aynalayın cengemdey bolmak kayda car car

Erkekler

Bir tolarsak bir tobik sanda bolar car car
 Sibdir sibdir capirak talda bolar car car
 İnım ay dep cılama baykus kızdar car car
 İn'ornına kay'niniñ onda bolar car car

Kızlar

Cazgıturi akşa kar cavmak kayda car car
 Kulin tayday aykaskan on cak kayda car car
 Kanşa cakın bolsa da kayın inim car car
 Aynalayın inimdey bolmak kayda car car

Erkekler

Bir tolarsak bir tobık sanda bolar car car
 Sıbdır sıbdır capırak talda bolar car car
 Siñlim ay dep cılama baykus kızdar car car
 Siñl'ornına kayınsiñli onda bolar car car

Kızlar

Cazgıturi akşa kar cavmak kayda car car
 Kulin tayday aykaskan oñ cak kayda car car
 Kanşa caksı bolsa da kayınsiñlim car car
 Aynalayın siñlimdey bolmak kayda car car

Geline, ailesinden ayrıldığı için üzülmemesi gerektiği, kendi aile fertlerinden yeni ailesinde de olduğu, teselli sözleri ile dile getirilmektedir. Buna karşılık, gelin ısrarla kendi aile fertlerinin yeni ailesinden daha değerli olduğunu vurgulamaktadır.

BETAŞAR

Bar avıldıñ sæni bop
 Duvmanı bop æni bop
 Kelin kelin kelip tur
 Kelin bizge körik nur

Aldıñdağı col sağan
 Kuttı bolsın kelinşek
 Attap kirgen bosağań
 Mıktı bolsın kelinşek

Cavkazınday cas şağıñ
 Celbiresin kelinşek
 Bultsız bolıp aspanıñ
 Möldiresin kelinşek

Ak dastarkan üyiñde
 Cıyılmasın kelinşek
 Asıl dostar küniñe
 Duvıldasın kelinşek

Cana üyge ar şakta
 Tilek tolsın kelinşek
 Ak muhabbat şańırakka
 Tirek bolsın kelinşek

Coldasıñnıñ samgaytın
 Kanatı bol kelinşek
 Coldasıñnıñ talmaytın
 Talantı bol kelinşek

Kelin kelin keldin be
 Kerilmey salæm berdiñ be
 Kuttı bolsın bosağań
 Kut kelin bol eliñe

Kuttı bolsın kosağıñ
 Kosılıpsıñ teñiñe
 Kut bereke oralsın
 Celegiñe ceñiñe

Adep colın üyrenbek
 Cas kişiğe bilimdi
 Akılsızga aytgan söz
 Dalağa ketken şıgındı

Bæri sağan kerek is
 Tıñdasañ kelin cırımdı
 Cırğa kosıp aytamın
 Bar ösiyet sıırımdı

Buringı küniñ balalık
 Er cetgen küniñ bügindi
 Özim aytan söz emes
 Osılay aytgan buringı

Kelin bol kelgen kıyın is
 Caña öspirim balağa
 Kızmet iste iyilip
 Ata menen anaña

Bir tizelep cön otır
 Tömen karap бүgilip
 Kattı kattı söyleme
 Akırın söyle müdirip

Maydalığı söziñniñ
 Ketkendey bolsın үgilip
 Üy arası bolsa da
 Kattı cürme cүgirip

Erte turıp tündik aş
 Erinip catpay tösekte
 Mezgilsiz kelgen uykını
 Özine cakın dos etpe

Caña tūsken cas kelin
 Cakın bolar ösekke
 Kari katinga ayıp cök
 Minse de teris esekke

Uzın sözdñ kısıkası
 Osınşa aytgan akıldı
 Demegeysin kelinşek
 Munşa nege cırlaydı

Al bitirdim cırımdı
 Aytıp boldım sıırımdı
 Törd'otırğan ağalar
 Barşanızğa bir salem

ARNAV:

Kaynatasına:

An'otırğan atası
 Kara cerdiñ cotası
 Kelini kelip, tūskende
 Üyiniñ toldı ortası
 Koliñ cayıp bat'etse
 Bizge tiyer batası
 An'otırğan atañız
 Atañızğa bir sælem

Kaynanasına:

Köşkende köşün baştağan
 Köşigin keyin tastağan
 Balandı közüme körsepdep
 Erteli-keş kaksagan
 An'otırğan eñesi
 Dæriyæ suvdiñ kemesi
 Bir balam ækev boldı dep
 Kökke tiyer töbesi
 Eneñizge bir sælem

Kayınağasına:

An'otırğan kaynağan
 Or koyanday oynagan
 Ak boz üydiñ sırtına
 Altınnan kazık kaktırıp
 Seksen nardi baylağan
 An'otırğan kaynanañ
 Kaynağaña bir sælem

Eltisine:

An'otırğan abısın
 Abısın seni næğılsın
 Abısınmenen alısba
 Özi tiyse kalısba
 Abısın sözi astı dep
 Şaba berme namıska
 Abısınıña bir sælem

Görümcesine:

An'otırğan biykeşi
Cibekten esken şüykesi
Barcasavdı alğan son
Teñiñe buvıp salğan son
Men d'osınday bolam dep
Korıp otır şüykesi
Biykeşiñe bir sælem

Kayınbiraderine:

An'otırğan kaynısı
Kaynısı degen kay kisi
Cengesi kelip tuskende
Ne boladı bæygisi
Kaynısına bir sælem

Köyün yaşlılarına:

Ævedegi ürker-ay
Öte şıgar tuvğan-ay
Atañnan songı ürken-ay
Ürkenderdi sıylasañ
Eliñ sıylar seni de-ay
Ürkenderge bir sælem

Topluluğa:

Ævedegi ürker-ay
Tüyesin kondap tirker-ay
Os'otırğan köpşilik
Kaysı birin aytayın
Erinbeseñ kelinşek
Barşasına bir sælem

Birinci kısımda geline verilen yeni sorumluluklar ile ilgili nasihatlerde bulunulur. Arnav kısmında ise gelin yeni ailesine tanışdırılmaktadır.

ÆLDIY

Ældiy ældiy ak böpem
 Ak besikke cat böpem
 Ældiy ældiy abayım
 Atga kilem cabayın
 Senin çeşen kdırma
 Kaydan izdep tabayın
 Ældiyæy ældiyæy

Ældiy ældiy al bilek
 Erkek koydu soy bilek
 Kuyruğuna toy bilek
 Ældiy ældiy ak böpem
 Ak besikke cat böpem
 Senin çeşen kaydaken
 Öleñmenen tap böpem
 Ældiyæy ældiyæy

ÆLDIY

Ældiy ældiy anaşar
 Etegimen balaşar
 Et ceyin dese tisi cok
 Emçek penen isi cok

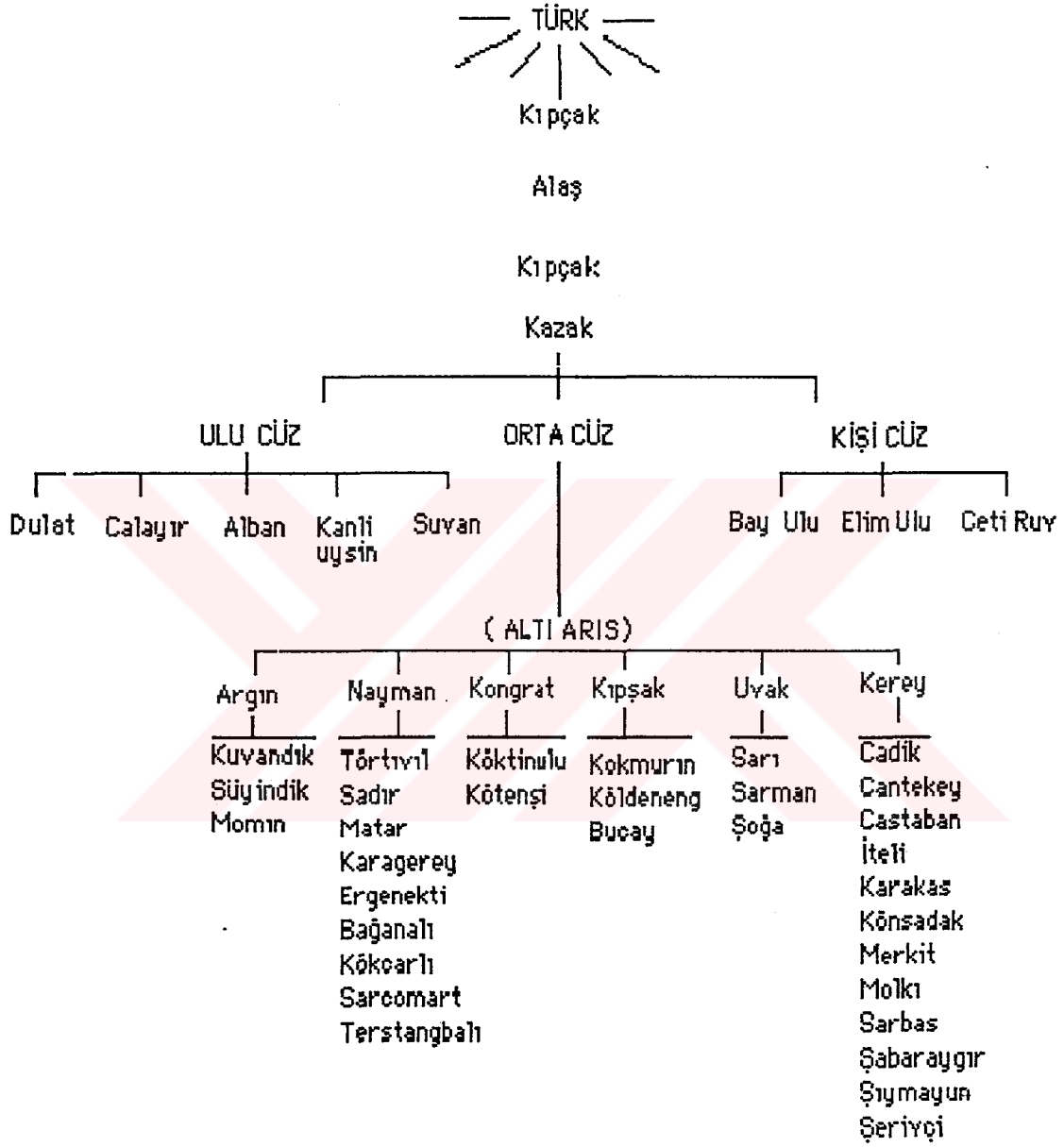
Ældiy balam ældiy ov
 Ældiy balam ældiy ov

Semoş bizdiñ kayd'eken
 Kızdar menen toyd'eken
 Toyda ne gıp cür eken
 Alma terip cür eken
 Almasınan kan eken
 Kabı tolmay cür eken

Ældiy Semoş ældiy ov
 Ældiy Semoş ældiy ov

Ældiy, bebek için iyi dileklerin dilendiği bir ezgidir.

KAZAK CÜZLERİ

TÜRK DÜNYASI

1. Sibirya Türkleri
 - 1.1. Yakutlar
 - 1.2. Altay Türkleri
2. Orta Asya Türkleri
 - 2.1. Kırgızlar
 - 2.2. Kazaklar
 - 2.3. Özbekler
 - 2.4. Karakalpaklar
 - 2.5. Oğuz Türkleri
3. İdil Türkleri
 - 3.1. Kazan Türkleri
 - 3.2. Başkırtlar
 - 3.3. Çuvaşlar
 - 3.4. Mecerler
4. Kırım Türkleri
 - 4.1. Kırım Türkleri
 - 4.2. Nogaylar
 - 4.3. Karaçaylar
 - 4.4. Kundurlar
 - 4.5. Kumuklar
 - 4.6. Karaim Türkleri
5. Azeri Türkleri
 - 5.1. Azeriler
 - 5.2. İran Türkleri
6. Batı Türkleri
 - 6.1. Anadolu Türkleri
 - 6.2. Kıbrıs Türkleri
 - 6.3. Yunanistan Türkleri
 - 6.4. Makedonya Türkleri
 - 6.5. Yugoslavya Türkleri
 - 6.6. Bulgaristan Türkleri
 - 6.7. Romanya Türkleri
 - 6.8. Suriye Türkleri
 - 6.9. Gagavuz Türkleri

7. Diğer Türkler

7.1. Afganistan Türkleri

7.2. Finlandiya Türkleri

7.3. Almanya'daki Türkler

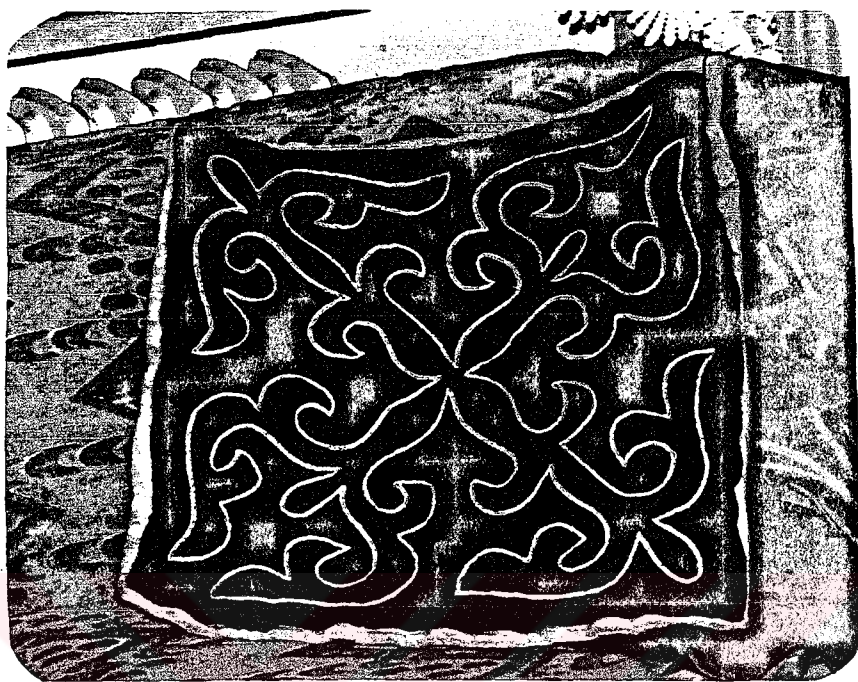
7.4. Avustralya'daki Türkler

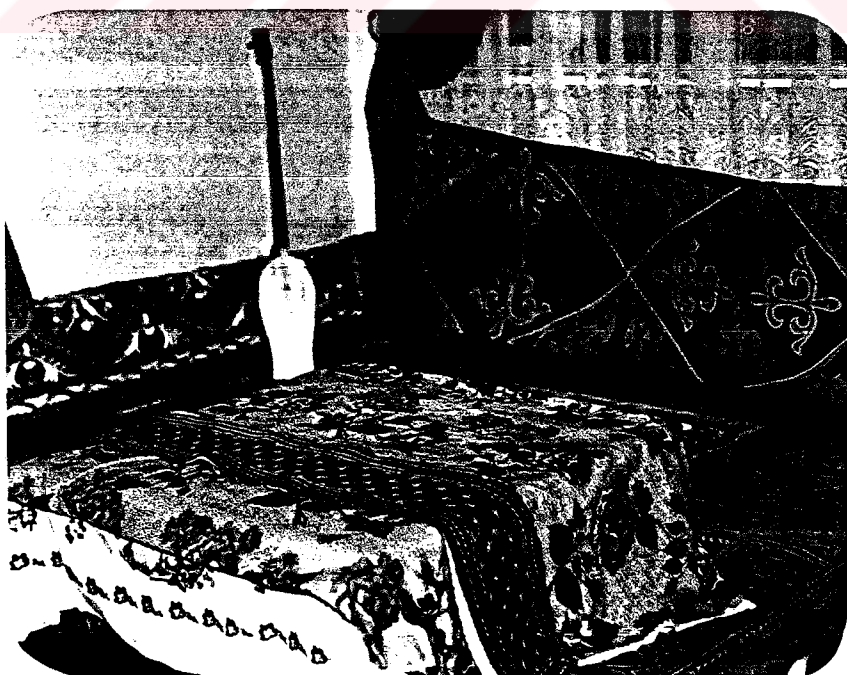
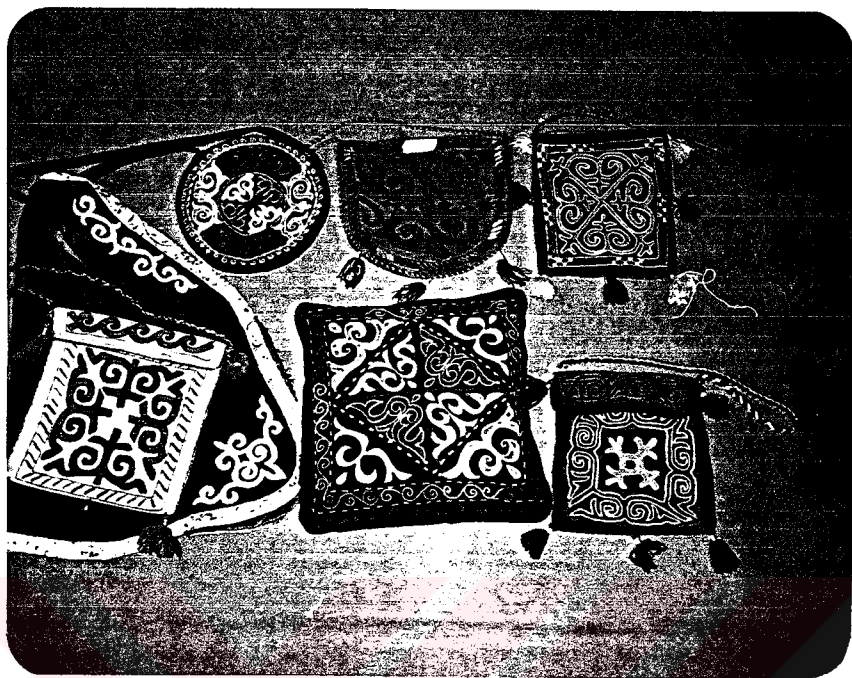
7.5. Amerika'daki Türkler

7.6. Çin ve Japonya'daki Türkler 25

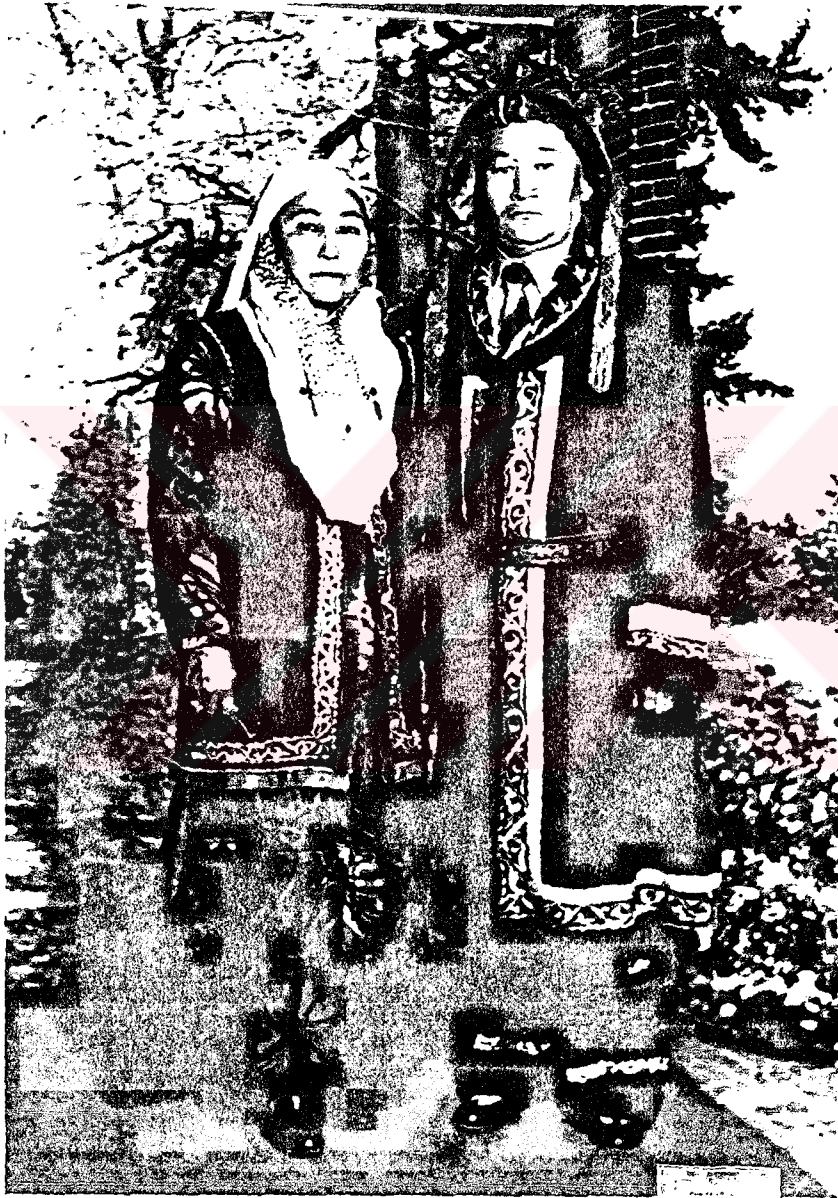

SÖZLÜK

- Akçay** : Tuzlu ve baharatlı bir tür sıcak süt.
- Akın** : Halk şairi, aşık.
- Akın cırav** : Cır söyleyen aşık.
- Aksüyek** : Beyaz kemik. Bir kazak açık hava oyunu.
- Aktık** : Eskiden kirvenin eline bağlanan bir tür kumaş.
- Albastı** : Kırmızı başlı dişi bir cin.
- Almışah** : Kalu bela, -tan beri; dünya yaratılalı beri.
- Apa** : Yaşlı kadın, nine.
- As merasimi** : Bir ölünün yıl dönümünde yapılan tören, cıldık.
- Ata** : Yaşlı erkek, dede.
- Avıl** : Köy.
- Ayak Cügürter** : Ayak yürütme.
- Ayşı Bibi** : Kazakistan'da yaşamış bir kadın evliya.
- Aytıs** : Anadolu'da da görülen bir tür atışma .
- Baksı** : Şamanizmde doğa üstü güçleri olduğuna inanılan büyücü.
- Balav** : Pirinç pilavı.
- Bata** : Dua. -sını almak; duasını almak.
- Bedik** : Şaman inancında bir tedavi türü.
- Besikke salıv** : Beşiğe koyma.
- Betaşar** : Gelinin yüzünün açılması töreni.
- Beyge** : At yarışı.
- Buvra** : Erkek deve.
- Cambı** : Külçe altın.
- Car car** : Sarın töreninde söylenen kalıplaşmış bir ezgi.
- Casav** : Çeyiz.
- Cetigen** : Yedi telli bir kazak halk sazı.
- Cıldık** : Bir ölünün yıl dönümünde yapılan tören, as merasimi.
- Cır** : Ezgi
- Cirtis toyu** : Erkek tarafının düzenlediği bir toy.
- Coktav cırı** : Ağıt.
- Cumbak** : Bilmece.
- Cük bozar** : Yük bozma.
- Cüz** : Bölüm, kısım.
- Çaşuv çaşmak** : Kuruyemiş, sakız, kuru üzüm vb. saçmak.
- Çertmek** : Parmaklar ile çalmak.
- Çımıldık** : Perde.

Çıt : 1m² ebadında değerli bir kumaş

Çümek : Beşik içerisindeki erkek bebeğin çışını yapabilmesi için koyun kemiğinden yapılan bir tür boru.

Dangıra : Vurmalı bir kazak halk sazı.

Davis : Ağıt.

Dombıra : Mızraplı bir kazak halk sazı.

Eldiy : Ninni.

En : Şarkı, türkü.

Iskat : Ölünün hayrına verilen sadaka.

Kade : Kız tarafının düzenlediği bir toy.

Kalın mal : Başlık.

Kamis sırnay : Üflemeli bir kazak sazı.

Karaölen : Eşliksiz söylenen halk ezgisi.

Kargıav : Kız tarafına verilen hediye.

Kayımdasuv : Şakalaşmak.

Kayınana : Kayn'ana, eşin annesi.

Kayınata : Kayn'ata, eşin babası.

Kıl kobız : Yayla çalınan bir kazak halk sazı.

Kısrak : Bir aygır ve 9-10 adet dişi attan oluşan at topluluğu, tavla.

Kıysın : Kazak şiirinde kafiye.

Kız tanısiv : Kızın akrabalarını veda ziyareti.

Kindik apa : Göbek annesi.

Kişî cüz : Küçük ordu.

Kıyt : Kız tarafının erkek tarafına verdiği hediye.

Korcun : Erkek tarafının kız tarafına verdiği hediye.

Korcun salıv : Hediye vermek.

Kömbe : Çukur.

Köris : Ağıt.

Köylek : Bir bayan elbisesi veya elbiselik kumaş.

Kuda : Erkek dünür.

Kudagıy : Kadın dünür.

Kudalık söylesiv : Dönürlük görüşmesi.

Küy : Bir olay, düşünce ve duygunun müzikle tasvir edilmesi.

Küye : Damat.

Küye coldas : Sağdıç.

Muhammed : İslam peygamberi

Müyiz sırnay : Üflemeli bir kazak halk sazı.

Orta cüz : Orta ordu.

- Otav** : Baba ocağından evlenmek suretiyle ayrılan oğulların oturduğu ev.
- Ölen** : Halk şiiri, bazı bölgelerde ise halk şarkısı.
- Öltiri toy** : Nişan töreni.
- Önürçe** : Bebek doğduğunda dağıtılan hediye.
- Sakıyna salıv** : Yüzük saklama oyunu.
- Salı** : Şal.
- Sarın** : Kızın evden uğurlandığı zaman yapılan tören.
- Saz sırnay** : Nefesli bir kazak halk sazı.
- Sıbizgi** : Üflemeli bir kazak halk sazı.
- Sınsıv** : Kızın akrabalarına yaptığı veda ziyareti.
- Sönke** : Bavul.
- Süyinçi** : Müjde.
- Şaman** : Şaman dininde kutsal kişi, baksı.
- Şan kobız** : Ağızda çalınan bir kazak halk sazı.
- Şildekana** : Doğumu takip eden ilk üç gün içinde yapılan tören.
- Şuvmak** : Kazak şiirinde kıt'a.
- Takpak** : Bir kazak halk şiiri türü.
- Terme** : Bir kazak halk şiiri türü.
- Tıştı ma** : Pisledi mi?
- Tolgav** : Bir kazak halk şiiri türü.
- Toy** : Düğün, eğlence.
- Tul** : İslamiyet öncesi, şamanizm dinine göre ölümden sonra uygulanan bir gelenek.
- Tusav kesiv** : Yürüme çağına gelen bir bebeğin yürümesi için yapılan bir tören.
- Tübek** : Keçeden yapılmış kab.
- Tüngi toy** : Gece eğlencesi.
- Tüyinçek** : Hediye.
- Ulı cüz** : Ulu ordu.
- Uran** : Üflemeli bir kazak halk sazı.
- Urin toy** : Kız tarafınındüzenlediği bir toy.
- Ükl** : Kazaklarca kutsal sayılan puhu kuşunun tüyü.
- Üy** : Ev.
- Veda körisi** : Veda ağıtı.
- Yirmidört kade** : Yirmidört adet 1m² ebadında kumaş.

ÖZGEÇMİŞ

Mahmut Çeliker, 1968'de Sivas-Şarkışla'da doğdu. İlk ve orta eğitimini, babasının devlet memuru olması sebebiyle muhtelif şehirlerde tamamladı. Orta eğitimini tamamladıktan sonra, 1981 yılında, (İ.T.Ü) Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Çalgı Eğitimi Bölümü sınavını kazanarak müzik eğitimine başlamış oldu. Altı yıllık bir eğitimin sonunda, 1987'de, lisans eğitime aynı okulun Kompozisyon Bölümü'nde başladı ve 1990 yılında bu bölümden bölüm birincisi olarak mezun oldu. Bitirme ödevi olarak kendi yapmış olduğu kompozisyonlarını sundu.

Master eğitimine 1991 yılında İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Halk Müziği Alanı'nda başladı. Master eğitiminin yanı sıra Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Etnomüzikoloji Bölümü lisans sınavını kazanarak bir yıl süreyle Prof. Dr. Ahmet Yürür ile Hint Müziği çalıştı.

Muhtelif yer ve zamanlarda müzik dersleri verdi. 1992'den beri İzmit Büyükşehir Belediyesi Konservatuarı'nda Türk Halk Müziği Solfeji ve Bilgileri derslerini vermektedir.